

Plan implementacije Garancije za mlade 2024-2026

CRNA GORA

O PROGRAMU GARANCIJA ZA MLADE

Garancija za mlade predstavlja inovativan pristup u rješavanju problema nezaposlenosti mladih. Prvi put je u zemljama EU uvedena 2013. godine, kada je Savjet Evropske unije donio Preporuku o uspostavljanju Garancije za mlade (2013/C 120/01). Preporuka Savjeta o uspostavljanju Garancije za mlade je pozvala sve države članice da se pobrinu da svi mladi do 25 godina dobiju kvalitetnu ponudu za zaposlenje, nastavak obrazovanja, pripravništvo i praksu u periodu od četiri mjeseca od početka nezaposlenosti ili napuštanja formalnog obrazovanja.

Uslijed pandemije bolesti covid 19, stopa nezaposlenosti mladih u Evropskoj uniji se povećala, a mladi, koji su već bili u neizvjesnoj situaciji na tržištu rada ili su se suočili sa preprekama u pristupu radu, imali su ili će imati poteškoća pri pronalasku prvog zaposlenja.

*Imajući u vidu da bi se mladi mogli suočiti sa višestrukim poteškoćama na tržištu rada, a imajući u vidu da se nalaze u prelaznom periodu života, i raspolažu sa ograničenim radnim iskustvom ili uopšte nemaju radnog iskustva, kao i da se susrijeću sa drugim preprekama za ulazak na tržište rada, Savjet Evropske unije donio je novu **Preporuku o lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade (2020/C 372/01)***

Ovako ojačana Garancija za mlade proširuje obuhvat mladih, kako bi se uključili i mladi od 25 - 29 godina uzimajući u obzir i to da prelasci iz obrazovanja na posao i održivo uključivanje na tržište rada traje duže zbog promjenljive prirode rada, promjenljivih perioda provedenih u obrazovnom sistemu i vještina za kojima postoji potražnja.

Garancija za mlade se usklađuje i sa mjerama i programima država članica koji se odnose na mlade, a uopšteno je dostupna mladima od 15 - 29 godina života. Dodatna podrška za mjere u okviru Garancije za mlade mogu se finansirati sredstvima Evropske unije.

*Generalno pojačana **Garancija za mlade treba da osigura da svi mladi, u roku od četiri mjeseca od kad su postali nezaposleni ili napustili formalno obrazovanje, dobiju:***

- **Kvalitetnu ponudu za zaposlenje**
- **Nastavak obrazovanja**
- **Pripravništvo ili praksu**

Ovaj dokument predstavlja prvi Plan za implementaciju Garancije za mlade i obuhvata reforme i inicijative koje će Crna Gora sprovoditi u narednom periodu u cilju uspostavljanja njegove pune implementacije nakon predviđenih pilot faza. Obuhvata period 2024 - 2026. (a obuhvata i neke aktivnosti koje su sprovedene i tokom 2023.godine uslijed i okolnosti i dužeg vremenskog perioda) sa mogućnošću revizije tokom ovog perioda, kako bi se predložene reforme i inicijative usklađivale sa trenutnim položajem mladih na tržištu rada i smjernicama prateći EU okvir politika zapošljavanja.

Sadržaj

1. UVOD	22
1.1 Kontekst.....	11
1.2 Razlozi za uvođenje programa Garancije za mlade	12
2. IMPLEMENTACIJA GARANCIJE ZA MLADE	14
2.1 Faze.....	15
2.1.1 Mapiranje i rana intervencija	31
2.1.2 Outreach/dosezanje	37
2.1.3 Priprema	41
2.1.4 Ponuda.....	45
2.2 Međusektorski podsticaji	50
2.2.1 Mobilisanje partnerstava	50
2.2.2 Unapređenje šema za prikupljanje podataka, monitoring i evaluaciju.....	53
2.2.3 Puna i optimalna upotreba sredstava	55
2.2.4 Izgradnja čvrstih mehanizama za realizaciju u relevantnim tijelima i kod drugih aktera	61

Jul 2024

Lista skraćenica

<i>MRSS</i>	<i>Ministarstvo rada i socijalnog staranja</i>
<i>MPNI</i>	<i>Ministarstvo prosvjete nauke i inovacija</i>
<i>MSM</i>	<i>Ministarstvo sporta i mladih</i>
<i>MER</i>	<i>Ministarstvo ekonomskog razvoja</i>
<i>MUP</i>	<i>Ministarstvo unutrašnjih poslova</i>
<i>ZZZCG</i>	<i>Zavod za zapošljavanje Crne Gore</i>
<i>PTG – Professional Training for Graduates programme</i>	<i>Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u Crnoj Gori</i>
<i>CSR</i>	<i>Centar za socijalni rad</i>
<i>CSO</i>	<i>Centar za stručno obrazovanje</i>
<i>AKOKVO</i>	<i>Agencija za kontrolu kvaliteta visokog obrazovanja</i>
<i>UCG</i>	<i>Univerzitet Crne Gore</i>
<i>UPCG</i>	<i>Unija poslodavaca Crne Gore</i>
<i>MONSTAT</i>	<i>Uprava za statistiku Crne Gore</i>
<i>CEB</i>	<i>Razvojna banka Savjeta Evrope</i>
<i>EIB</i>	<i>Evropska investiciona banka</i>
<i>GM</i>	<i>Garancija za mlade</i>
<i>IPA</i>	<i>Instrument za pretpristupnu podršku</i>
<i>ARS</i>	<i>Aneka o radnoj snazi</i>
<i>MOR/ILO</i>	<i>Međunarodna organizacija rada/International labour organization</i>
<i>OP</i>	<i>Operativni program</i>
<i>APZ</i>	<i>Aktivne politika tržišta rada</i>
<i>NEET - NOT IN EMPLOYMENT, EDUCATION OR TRAINING</i>	<i>Mladi koji nisu zaposleni, u obrazovanju ili na obuci</i>
<i>VET</i>	<i>Stručno obrazovanje</i>
<i>YGIP</i>	<i>Plan implementacije programa Garancije za mlade</i>
<i>IPZ</i>	<i>Individualni plan zapošljavanja</i>
<i>EMCO</i>	<i>Okvir pokazatelja za praćenje programa Garancije za mlade</i>
<i>RPL</i>	<i>Recognition of prior learning/Priznavanje prethodnog učenja</i>
<i>MEIS</i>	<i>Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja</i>
<i>EU</i>	<i>Evropska Unija</i>
<i>UNICEF</i>	<i>United Nations Children's Fund</i>
<i>UNDP</i>	<i>United Nations Development Programme</i>

1. UVOD

Crna Gora je u julu 2021. godine usvojila *Deklaraciju Zapadnog Balkana o obezbjeđivanju održive integracije mladih (15 - 29) na tržište rada* i obavezala se da će preduzeti konkretne korake za postepeno uvođenje i implementaciju programa Garancije za mlade, odrediti potrebne ljudske resurse i finansijska sredstva i izraditi Plan implementacije Garancije za mlade. Potvrđivanje navedene deklaracije uslijedilo je nakon što je Evropska komisija u oktobru 2020. godine usvojila sveobuhvatan Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan, sa ciljem da podspiješi dugoročan privredni oporavak regiona, podrži zelenu i digitalnu tranziciju, regionalnu integraciju i konvergenciju sa Evropskom unijom. Plan je definisao deset investicionih prioriteta, od kojih je jedan Garancija za mlade, u okviru oblasti razvoja ljudskog kapitala. Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan predviđa da se Garancija za mlade na Zapadnom Balkanu sprovede po modelu koji se primenjuje na nivou EU, odnosno u skladu sa Preporukom Savjeta EU „*Most ka poslovanju – jačanje Garancije za mlade*“ i predlaže njeno uvođenje u četiri faze: I – Izrada implementacionog plana; II – Sprovođenje pripremnih radnji; III – Pilotiranje; IV – Progresivno/opšte uvođenje u više regiona/ na području cijele zemlje.

U Programu ekonomskih reformi za period 2023-2025. godine, najvažnijem strateškom dokumentu Crne Gore identifikovano je da se tržište rada tokom 2022. znatno oporavilo u odnosu na pretkrizni period, pa se za 2023. očekuje da ključni indikatori broja zaposlenih i stope nezaposlenosti budu povoljniji u odnosu na nivo prije pandemije. Oporavku na tržištu rada i povećanju socijalne inkluzije podsticaj će dati i prioritete reformske mjere usmjerene ka zapošljivosti mladih i žena, uvođenjem programa Garancija za mlade u Crnoj Gori, uz dodatnu reformsku mjeru povećanja kvaliteta obrazovanja, koja će ipak imati slab uticaj na ishode na tržištu rada u srednjem roku, dok dugoročno može podstaći rast produktivnost. Otuda je Garancija za mlade, kao jedna od strukturnih reformi, podrazumijeva jasnu posvećenost za rješavanje izazova na tržištu rada na najvišem nivou. Ova reforma je prućena i reformama obrazovnog sistema, posebno onim koje promovišu odgovarajuću ponudu relevantnih znanja, vještina i kompetencija kako bi se otklonila postojeća neusklađenost ponude i potražnje za radnom snagom.

U tom smislu, radi osnaživanja partnerskog pristupa u sprovođenju politika za mlade, kroz pripremu za uvođenje Garancije za mlade u Crnoj Gori, formirana je Radna grupa na visokom nivou koju čine ministri nadležni za oblasti politika koje su od uticaja za politike mladih – Međuresorska radna grupa za uvođenje programa Garancija za mlade, kao i Radna grupa za uvođenje programa Garancije za mlade na operativnom nivou, koju čine predstavnici relevantnih institucija čiji je zadatak da pripreme, prate i implementiraju Plan implementacije Garancije za mlade.

I pored ostvarenog ekonomskog rasta i pozitivnih kretanja osnovnih pokazatelja tržišta rada u Crnoj Gori, situacija mladih na tržištu rada i dalje zabrinjava i iziskuje potrebu za sistemskom intervencijom u cilju uklanjanja barijera koje stoje između mladih i tržišta rada. Stoga, uvođenjem Garancije za mlade nastoji se spriječiti ulazak mlade osobe u NEET status, odnosno nastoji se pokrenuti uspostavljanje sistema podrške, **kroz međusektorsku saradnju uz uključenost socijalnih partnera**, kako bi se omogućilo da u skladu sa **Preporukama o lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade**, sve osobe do navršanih 30. godina **starosti dobiju kvalitetnu ponudu za zaposlenje, nastavak obrazovanja, pripravništvo ili praksu u roku od četiri mjeseca od ulaska u nezaposlenost ili napuštanja formalnog obrazovanja**.

U kontekstu sprovođenja Garancije za mlade u Crnoj Gori, mladim osobama se smatraju osobe starosti 15 - 29 godina koje nijesu zaposlene, ne obrazuju se niti usavršavaju odnosno nijesu u sistemu edukacije, ni treninga – NEET kategorija. Korisnici usluga i mjera u okviru Garancije za mlade su dakle lica koja ispunjavaju navedene kriterijuma:

Jul 2024

- ✓ NE RADE – u skladu sa propisima koji regulišu oblast rada i zapošljavanja;
- ✓ NIJESU U SISTEMU REDOVNOG OBRAZOVANJA – u skladu sa propisima kojim se uređuje oblast osnovnog, srednjeg ili visokog obrazovanja;
- ✓ NIJESU U SISTEMU OBRAZOVANJA ODRASLIH – u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast obrazovanja odraslih.

Uvođenje pojačane Garancije za mlade u Crnoj Gori omogućiće da se sprovedu reforme politika i inicijative u onim oblastima – obrazovanje i osposobljavanje, rad i zapošljavanje, socijalna zaštita i mladi – koje su preduslov za poboljšanje položaja mladih i izgrade kapaciteta ključnih zainteresovanih strana da formulišu, implementiraju i prate politike mladih u okviru programa Garancije za mlade. Proces konsultacija sa institucijama je rezultirao prepoznavanjem nekoliko ključnih prioriteta za predstojeći period. Stoga se prvi Plan implementacije garancije za mlade (YGIP) Crne Gore (2024 - 2026), usredsređuje na one reforme politike i inicijative koje su potrebne za pilotiranje sistema pružanja usluga u okviru Garancije za mlade u 2025 - 2026. godini, uz istovremeno planiranje sveobuhvatnijih dugoročnih reformi.

Crnogorske institucije su izradu Plana implementacije programa Garancija za mlade razradile tokom nekoliko tranzicija vlada¹⁴. Činjenica da je uspostavljanje Garancije za mlade ostao glavni prioritet Vlade tokom poslednje tranzicije, svjedoči o opredijeljenosti i spremnosti crnogorskih vlasti i institucija da pokrenu promjene u cilju poboljšanja rezultata na tržištu rada mladih žena i muškaraca u Crnoj Gori.

Ovaj Plan implementacije programa Garancija za mlade se fokusira na postavljanje čvrstih osnova za dalji rad u odgovarajućim oblastima politika (obrazovanje, zapošljavanje i socijalna politika i politika mladih) koji će biti nadograđivani kroz naredne Planove implementacije programa Garancija za mlade, a na osnovu postignutih rezultata.

Što se tiče faza djelovanja za uvođenje programa Garancija za mlade, u okviru **rane intervencije**, prioritet je dat povećanju kvaliteta sistema obrazovanja i obuke, povećanju mogućnosti za učenje odraslih, proširenju obrazovanja u ranom djetinjstvu i unapređenju upravljanja informacionim sistemom. Reforma i modernizacija Zavoda za zapošljavanje Crne Gore treba da doprinese pružanju djelotvornih **usluga pripreme i kvalitetnoj ponudi zapošljavanja, kontinuiranom obrazovanju i obukama i ojačanom pripravnničkom stažu**. Istovremeno treba da obezbijedi da se rezultati programa Garancije za mlade prate u skladu sa okvirom pokazatelja za praćenje programa Garancija za mlade (EMCO)¹⁵. Uvođenje Programa Garancija za mlade prije svega zahtijeva izmjenu pravnog okvira, uključujući Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti i druge povezane zakone odgovarajuća podzakonska akta). Ove promjene će poboljšati koherentnost i djelotvornost sistema pružanja usluga programa Garancije za mlade, koji će biti pilotiran u odabranim lokalnim biroima rada prije proširenja na ostale.

Najveći dio tereta sprovođenja Garancije za mlade, u smislu njene koordinacije, realizacije i praćenja je na Ministarstvu rada i socijalnog staranja (MRSS) kao Koordinatoru Garancije za mlade i Zavodu za zapošljavanje kao glavnom implementacionom partneru. Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija primarno je odgovorno za sprovođenje aktivnosti u okviru faze rane intervencije, dok će Ministarstvo sporta i mladih koordinirati inicijative u vezi sa doseganjem/outreach, u partnerstvu sa omladinskim nevladinim organizacijama.

¹⁴ Proces izrade Plana implementacije je otpočeo krajem 2021. godine uz tehničku podršku Međunarodne organizacije rada i odvijao se do danas, imajući u vidu dug proces izrade ovog dokumenta podaci se zasnivaju na analizi iz tog perioda i u mjeri mogućeg su inovirani. Nadalje neke aktivnosti koje su od uticaja za implementaciju Programa "Garancije za mlade" su i otpočele tokom pripreme ovog dokumenta.

¹⁵ <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13402&langId=en>

Jul 2024

Ostali javni organi, socijalni partneri i organizacije civilnog društva direktno će doprinijeti implementaciji programa Garancija za mlade, kao što je navedeno u tekstu i obrascima koji slijede.

Procijenjeni troškovi reformi politika i inicijativa planiranih u Planu implementacije programa „Garancija za mlade“ Crne Gore 2024-2026. godine, obuhvataju i dio sredstava realizovanih i tokom 2023. godine, iznose oko 11.167.010,00 EUR.

Planirana sredstva za realizaciju reformi politika, inicijativa i pilot faze tokom 2025 i 2026. godine a koja će se finansirati iz budžeta Crne Gore iznose 8.959.050,00 EUR, dok će se iz IPA fondova obezbijediti sredstva kroz Jednogodišni Akcionog dokumenta za zapošljavanje i socijalnu politiku u Crnoj Gori za 2024. godinu – Pripremni dokument za sprovođenje Sektorskog Operativnog programa 2024-2027 (IPA III) koji je u fazi usvajanja od strane EK, i 20.000,00 EUR iz ostalih izvora finansiranja. **Od ovog iznosa za aktivnosti iz ponude koje će se realizovati u pilot opštinama tokom perioda 2025-2026. godine biće opredijeljen iznos 2.439.050,00 EUR.**

1.1 Kontekst

Crna Gora je imala snažan ekonomski rast do 2020. godine podstaknut realizacijom velikih investicionih projekata, širenjem turističkog sektora i povećanjem privatne potrošnje. Pozitivan ekonomski rast bio je presudan za poboljšanje indikatora tržišta rada.

Ekonomska kontrakcija uzrokovana pandemijom Covid-19 bila je duboka, pri čemu je rast proizvodnje pao za 15,3% u 2021. Bez obzira na pakete državne podrške usvojene radi zaštite radnih mjesta, nivo zaposlenosti lica starosne dobi od 15 do 64 godina je opao za 10 posto, dok su odnos zaposlenosti mladih (15 - 29) u odnosu na ukupno stanovništvo i stopa nezaposlenosti porasli za 8,4 procentna poena između 2019. i 2020. godine¹⁶. Nivo zaposlenosti u 2022. godini lica starosne dobi od 15 do 64 godine je porastao za 18,2% u odnosu na 2021. godinu. Stopa zaposlenosti mladih (15 - 29) je porasla za 11 procentnih poena, dok je stopa nezaposlenosti mladih (15 - 29) smanjena za 7,1 procentnih poena između 2021. i 2022. godine.¹⁷

Crnogorska ekonomija je nakon zdravstvene krize pokazala visoki stepen otpornosti, uz snažan ostvareni ekonomski rast od 6,4% u 2022. godini i preliminarni rast od 5,9% za 2023. godinu čemu su doprinijeli ubrzani oporavak u turizmu, dinamična privatna potrošnja i visoki priliv stranih direktnih investicija. Tržište rada je usljed rasta privredne aktivnosti, priliva nerezidenata i smanjenja sive ekonomije, nastavilo da bilježi izrazito povoljne trendove, pa je prosječna zaposlenost u 2022. iznosila 223.744, što je za 18,4%% više u odnosu na 2021. godinu, dok je prosječna zaposlenost u 2023. godini. iznosila 244.484 što je rast od 9,3% u odnosu na 2022. godinu.

Stopa nezaposlenosti, takođe ukazuje na pozitivna kretanja, pa je prema podacima iz Ankete o radnoj snazi, u 2022. godini iznosila 14,7%, što je smanjenje u odnosu na 2021. godinu kada je iznosila 16,6%, dok se u 2023. godini smanjila na nivo od 13,1%. Registrovani broj nezaposlenih, prema evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore je na kraju 2023. godine iznosio 39.942 i manji je 14,28% u odnosu na kraj 2022. godine. Izazov dugoročne nezaposlenosti mladih i dalje ostaje strukturni problem na tržištu rada, pri čemu gotovo polovina nezaposlenih lica sa evidencije Zavoda, zaposlenje traži duže od tri godine.

¹⁶ Eurostat, *Zaposlenost po polu, starosti i nivou obrazovanja, 2019-2020* (online kod: lfsa_egaed, yth_empl_020, yth_empl_090).

¹⁷ Izvor podataka: Uprava za statistiku, Istraživanje Anketa o radnoj snazi.

Jul 2024

Prema podacima Ankete o radnoj snazi (ARS) iz 2020. godine¹⁸, u Crnoj Gori je bilo oko 33.500 mladih od 15 do 29 godina koji nisu bili zaposleni, niti u sistemu obrazovanja ili obuke (NEET), što čini 26,6% ukupne populacije mladih, odnosno 23,2% u 2022. godini.

Prema posljednim podacima iz Ankete o radnoj snazi za 2023. godinu kada je u pitanju NEET populacija 15 do 29 godina za 2023. godinu, ona je bila na nivou 20,3% od čega je učešće muškaraca 19,8% i žena 20,8%.

Poboljšanje perspektive za budućnost mladih u Crnoj Gori prepoznato je i strateškim dokumentima Vlade Crne Gore. Strateški okvir politike obrazovanja je fokusiran na unapređenje kvantiteta i kvaliteta obrazovanja, od ranog djetinjstva do odraslog doba (strategija ranog i predškolskog obrazovanja, digitalizacija obrazovnog sistema, razvoj srednjeg obrazovanja i stručnog obrazovanja, obrazovanje odraslih i visokog obrazovanja¹⁹). Cilj ovih dokumenata tj. programskih politika je bolje uparivanje vještina, obezbjeđivanje djeci i mladima onih kompetencija koje zahtijeva savremeno tržište rada, posebno u kontekstu digitalnog svijeta, podsticanje inkluzije djece i mladih u riziku od socijalne isključenosti, te davanje mogućnosti odraslima za sticanje kvalifikacija, dokvalifikacija ili prekvalifikacije. U oblasti zapošljavanja i socijalne zaštite, strateški okvir fokusiran je na stvaranje stabilnog i održivog rasta zaposlenosti zasnovanog na znanju i dostojanstvenom radu. To uključuje stvaranja prilika za veću zaposlenost, jačanje pozicije mladih na tržištu rada, kroz sticanje novih vještina potrebnih za lakšu tranziciju iz obrazovanja u svijet rada, uključujući i podršku mladima u riziku od socijalne isključenosti, pritom vodeći računa o sve većim zahtjevima tržišta rada u procesu digitalne i zelene tranzicije.

Uprkos naporima kroz programske politike koji su uloženi u posljednjih nekoliko godina, još uvijek postoje izazovi koji ometaju nesmetan prelazak mladih ljudi iz sistema obrazovanja u svijet rada. Većina ulaganja u obrazovanje (4,7% BDP-a u 2021. godini) ide na troškove osoblja i administracije, a samo mali dio je dostupan za obrazovnu infrastrukturu, nastavna sredstva i obuku nastavnika. Obuhvat vaspitanja i obrazovanja djece u školskoj 2019/2020. godini iznosio je 53%, uz manji obuhvat djece iz siromašnijih domaćinstava (20%) i iz romske zajednice (16%). Od 2016. godine, kvalitet obrazovanja – na osnovu rezultata PISA istraživanja – se samo neznatno poboljšao, sa 45% učenika od 15 godina u kategoriji slabijeg uspjeha. Rezultati PISA testiranja za 2022. godinu pokazuju da crnogorski 15-godišnjaci sa svojim obrazovanjem značajno zaostaju za svojim vršnjacima iz OECD zemalja. Crna Gora je na posljednjem PISA testiranju u 2022. godini zauzela 54. mjesto iz matematike, 56. mjesto iz čitanja, 62. mjesto iz nauke, od ukupno 81 zemlju. Mjereno indeksom ljudskog kapitala iz 2020. koji objavljuje Svjetska banka, dijete rođeno u Crnoj Gori danas, će biti na nivou od 63% svoje produktivnosti kada odraste u odnosu na produktivnost koju bi kao odrasla osoba moglo dostići, kada bi tokom odrastanja uživalo kompletno obrazovanje i punu zdravstvenu zaštitu. Više od polovine učenika stručnog obrazovanja i obuke (VET) (57,7%) upisuje programe visokog obrazovanja. Dualno obrazovanje – uvedeno u zemlji 2017. godine – pokazuje veće efekte na tržištu rada u poređenju sa redovnim kursovima stručnog obrazovanja (60% i 30%, respektivno), ali i dalje postoje problemi koji su vezani za efikasnost na trećoj godini kada se od poslodavaca traži da pokriju troškove zarade za stručno osposobljavanje i kasnije, kada učenici koji završe dualno obrazovanje uđu na otvoreno tržište rada. Veliki dio radne snage je na poslovima niske produktivnosti u građevinarstvu, maloprodaji i sektoru turizma, koji u prosjeku imaju zarade koje su 20 posto niže od nacionalnog prosjeka. Takođe, ako se uzme u obzir i da je oko 30% rada neprijavljeno, pri čemu su muškarci, mladi ljudi, manje obrazovani i stariji radnici više pogođeni u poređenju sa drugim grupama, te da je oko jedne trećine svih radnika (27%) zaposlena na određeno vrijeme, što je skoro duplo više od 2011. godine (14,2%) i da je oko 10,6% zaposleno na nesigurnim poslovima, što je preko četiri puta više od prosjeka zabilježenog u EU (2,5%) i pokazuje trend rasta od 2011²⁰, onda obezbjeđivanje kvalitetog i dostojanstvenog radnog mjesta i dalje predstavlja izazov.

¹⁸ Osim ako je drugačije navedeno, sve podatke iz Ankete o radnoj snazi (ARS) predstavljene u ovom dokumentu razradio je tim za izradu Plana implementacije programa Garancija za mlade pod tehničkim vođstvom MOR-a. Za više detalja pogledajte izvještaj: CRNA GORA, Mladi koji nisu u obrazovanju, nisu zaposleni ili obuci (NEET), Mapiranje i smjernice za politiku (MOR, 2021).

¹⁹ Program Kvalitetno obrazovanje za svako dijete, podržan od strane EU, sprovode MPNI i UNICED sa ciljem pripreme Sveobuhvatne strategije obrazovanja 2024 – 2035. godine.

²⁰ ILO-EBRD: *Covid-19 i svijet rada. Brza procjena uticaja na zapošljavanje i odgovor kroz programske politike: Crna Gora* op.cit.

Kako bi se olakšao prelazak iz sistema obrazovanja na tržište rada mladih visokoškolaca, u Crnoj Gori se od 2012. godine sprovodi „veliki“ pripravnički program pod nazivom Program stručnog osposobljavanja visokoškolaca, koji se realizuje u skladu sa Zakonom o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim visokim obrazovanjem („Sl. list CG, br. 38/12 i 86/22). Ovaj program obuhvata oko 3.000 mladih svršenih visokoškolaca (svake godine) sa godišnjom investicijom od nekih 7 miliona eura, odnosno od 2023. godine oko 12.5 miliona eura (povećanje iznosa prava na mjesečnu novčanu nadoknadu kroz izmjene Zakona). Evaluacija uticaja ovog programa sprovedena 2021. godine na javno dostupnim podacima pokazuje da bez obzira na visok nivo zadovoljstva među učesnicima, program ne donosi direktnu dobit u smislu glavnih ishoda na tržištu rada. Jednostavno rečeno, polaznici programa nemaju značajno bolje rezultate na tržištu rada u odnosu na one koji nisu učestvovali, odnosno iste stope integracije na tržište rada mogli bi postići visokoškolci (tercijarnog nivoa studija) i bez ovog programa²¹.

Sistem aktivnih politika tržišta rada, kojima upravlja Zavod za zapošljavanje Crne Gore suočava se sa nekoliko ograničenja. Ukupna investicija za aktivne politike je znatno ispod prosjeka u susjednim zemljama (0,2% BDP-a, kada se isključi Program stručnog osposobljavanja visokoškolaca), a obuhvat nezaposlenih je prilično nizak (1.100 osoba je 2021. godine upućeno na APZ, od kojih je 50% učestvovalo u programu javnih radova). Prioritet koji se daje mladima je, međutim, evidentan, jer oni čine preko 40% učesnika APZ (u poređenju sa 25% udjela mladih u evidenciji ZZZCG). Prema funkcionalnoj procjeni koju je sprovedla MOR-a tokom 2019. godine, pružanje usluga i programa zapošljavanja nezaposlenim licima (savjetovanje, karijerno usmjeravanje, zapošljavanje, upućivanje na aktivne programe zapošljavanja) ograničeno je zastarjelim modelom pružanja usluga, nedostatkom administrativnih kapaciteta i činjenicom da ne postoji marketing strategija za poslodavce. Unapređenje usluga poslodavcima trebalo bi da bude prioritet radi objavljivanja slobodnih radnih mjesta i za povećanje efikasnosti i djelotvornosti posredovanja pri zapošljavanju. Glavni izazovi uključuju ograničenja koja nameću pravni i organizacioni okvir; upravljanje i razvoj ljudskih resursa; sistem planiranja koji diktira ciklus nacionalnog budžeta, koji ne odgovara potrebama nezaposlenih; birokratski pristup pružanju usluga, koji ne uspijeva da privuče i tražioce posla i poslodavce; i nedovoljno razvijeni sistemi praćenja i evaluacije²².

Imajući u vidu navedeno, Plan implementacije Garancija za mlade u Crnoj Gori definiše okvir reformskih i programskih politika koja će omogućiti koordinaciju aktivnosti među različitim zainteresovanim stranama, udruživanje resursa kako bi se maksimizirao uticaj na rezultate mladih na tržištu rada, a prije svega kako bi se izgradili nacionalni kapaciteti za rješavanje pitanja problema isključenosti mladih i prelaska iz obrazovanja na tržište rada.

1.2 Razlozi za uvođenje programa Garancije za mlade

U 2022. godini u zemlji je bilo približno 32 200 mladih od 15 do 29 godina koji su bili NEET, što je nešto oko jedne četvrtine (23,2%) ukupne populacije mladih. Udio mladih NEET je veći za muškarce u odnosu na žene (54,6% i 45,4%, respektivno); za one u mlađoj kohorti u poređenju sa onima od 25 - 29 godina (54,9% i 45,1%, respektivno); za mlade koji žive u centralnom dijelu Crne Gore (47,9%); i za mlade sa višim srednjim obrazovanjem (74,8%). Među mladim NEET-ima, preko polovine (56,0%) je steklo stručno obrazovanje. Stope NEET među mladim diplomiranim studentima su relativno visoke (29,1% u 2022. u poređenju sa 8,0% u EU). Preko polovine svih mladih NEET je nezaposleno (58,6%), a skoro šest od deset lica iz NEET kategorije živi u urbanim sredinama (65,6%). Dok je 2017. skoro dvije trećine mladih NEET-a (58,8%) bilo nezaposleno, 2020. godine ovaj udio je pao na 51,4%. Suprotno tome, udio neaktivnih mladih se povećao na 48,6% (sa 41,2% u 2017.). Ove promjene u statusu na tržištu rada dogodile su se uglavnom između 2019. i 2020. godine i uzrokovane su uticajem pandemije Covid-19 na agregatnu tražnju i zapošljavanje. Kao što se dogodilo u EU, uticaj pandemije među mladima ogleda se uglavnom u prelasku u neaktivnost. Dok

²¹ M. Arandarenko, A. Nojković, M. Čizmović: *Ocjena uticaja programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem (PTG)* (MOR, 2022).

²² MOR, Funkcionalna ocjena Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (MOR; 2020)

je u EU ovaj pomak više pogodilo mlade žene nego muškarce, u Crnoj Gori je broj neaktivnih mladih muškaraca porastao za 37,9% iz godine u godinu u poređenju sa povećanjem od 21,3% broja mladih žena koje su postale neaktivne.

U 2022. godini približno 25,6% mladih NEET-a bilo je kratkotrajno nezaposleno (oko 8.200 osoba), dok je 33,1% (ili 10.600 osoba) bilo nezaposleno duže od jedne godine. Među neaktivnim NEET osobama preovlađuju mladi ljudi koji su odvojeni od tržišta rada iz drugih neutvrđenih razloga (14,1% ukupne NEET populacije ili 4.500 osoba) i zbog brige i porodičnih obaveza (15,7% od ukupnog broja NEET osoba, odnosno oko 5.000 ljudi). Mladi obeshrabreni radnici činili su 9.9% od ukupnog broja (približno 3.200 mladih).

Nalazi NEET mapiranja²³ pokazuju da: (i) mlade osobe starosti 25 - 29 godina imaju veću vjerovatnoću da budu nezaposlene i neaktivne (za 0,7% odnosno 8,5% respektivno) u poređenju sa svojim mlađim kolegama (15 - 24); (ii) ne postoji razlika između muškaraca i žena u pogledu vjerovatnoće da će pasti u NEET status, ali je veća vjerovatnoća da će muškarci biti nezaposleni (za 1,7%), dok mlade žene imaju veću vjerovatnoću da budu neaktivne (za 1,3%), a posebno zbog brige i porodičnih obaveza (za 20,5%); (iii) viši nivo obrazovanja smanjuje rizik od NEET: sticanje osnovnog, srednjeg i tercijarnog obrazovanja smanjuje rizik da mlada osoba postane NEET za 26,8%, 12,6% i 6,1%, respektivno; (iv) život u centralnom ili primorskom regionu smanjuje vjerovatnoću da lice bude NEET za 11,4% odnosno 11,8% respektivno; i (v) život u urbanim područjima smanjuje vjerovatnoću da postanete NEET za 8%. Pozitivno je da je oko 74,2% svih mladih NEET prijavljeno na ZZZCG, posebno nezaposlenih mladih (94%), ali i obeshrabrenih radnika (57,5% ili 2.000 osoba), mladih sa porodičnim obavezama (52,9%, što iznosi 2.800 lica) i mladih koji su neaktivni iz drugih neutvrđenih razloga (56,6%, ukupno oko 4.000 lica). Jedan od razloga za njihovo prijavljivanje na ZZZCG može se odnositi na naknade predviđene određenim zakonskim rješenjima.

Obrazloženje za uvođenje programa Garancije za mlade u Crnoj Gori počiva na nekoliko osnova:

- Prvo, očekuje se da će uvođenje programa Garancija za mlade u Crnoj Gori dati slične pozitivne rezultate kao što je zabilježeno u zemljama Evropske unije u smislu smanjenja udjela mladih koji su NEET.
- Drugo, program Garancija za mlade se smatra moćnim oruđem za podsticanje strukturnih reformi, a posebno kod Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i njenom sistemu pružanja usluga i kvalitetnih ponuda.
- Treće, snažan partnerski pristup koji je osnov za program Garancija za mlade, će još jednom podvući princip da je izazov zapošljavanja mladih zajednička odgovornost svih aktera u društvu, posebno Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete nauke i inovacija, Ministarstva sporta i mladih, institucija nadležnih za sprovođenje politike tržišta rada, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva.
- Konačno, zemlja više ne može da finansijski izdrži ekonomske i socijalne troškove velikog udjela mladih ljudi koji nisu zaposleni, niti u sistemu obrazovanja i obuke, neusklađenosti vještina i nedostatka radne snage, što u kombinaciji sa migracijom u inostranstvo, neusklađenošću vještina i nedostatkom radne snage, te demografskim karakteristikama, dugoročno predstavlja gubitak ljudskog kapitala.

Otuda bi program Garancija za mlade mogao da postane ključni pokretač strukturnih reformi sa ulogom u većoj zapošljivosti i zapošljavanju mladih.

²³ CRNA GORA, Mladi koji nisu u obrazovanju, nisu zaposleni ili obuci (NEET), Mapiranje i smjernice za politiku (MOR, 2021).

2. IMPLEMENTACIJA GARANCIJE ZA MLADE

Prvi plan implementacije Garancije za mlade u Crnoj Gori donosi se za period 2024 - 2026. Imajući u vidu kompleksnost planiranih reformi i napore koje je potrebno uložiti na uspostavljanju potrebnog okvira za uspostavljenje programa Garancije za mlade na čitavoj teritoriji Crne Gore, pripremne reformske radnje i inicijative će se sprovoditi tokom cijelog perioda važenja Plana, a od njihove realizacije i povratnih informacija dobijenih kroz postupak pilotiranja, zavisice dalje definisanje reformi i inicijativa u okviru narednog plana implementacije. Pilotiranje sistema pružanja usluga programa Garancija za mlade planirano je za 2025. i 2026. godinu a sprovoditi će se u lokalnim biroma rada iz tri regije (sjeverna, centralna i primorska regija) koje su odabrane na osnovu nalaza NEET mapiranja, analize pružanja usluga od strane organizacija civilnog društva, analize priliva i sistema pružanja usluga Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i gustine pružalaca obuke i preduzeća.

Ovaj vremenski okvir će omogućiti:

- sprovođenje neophodnih izmjena u pravnom sistemu;
- usvajanje potrebnih reformi u ZZZCG za upravljanje sistemom pružanja usluga programa Garancija za mlade i uspostavljanje mehanizma za praćenje koji je usklađen sa Okvirom pokazatelja za praćenje programa Garancija za mlade (EMCO indikatori);
- izradu novog Plana za uvođenje programa Garancija za mlade na osnovu lekcija naučenih iz faze pilotiranja.

Nakon sprovođenja osnovnih pripremnih radnji sa pilotiranjem Garancije za mlade započeće se u 2025. godini. Pilotiranje će se realizovati na teritoriji tri jedinice lokalne samouprave (opštine) i to **Ulcinj, Nikšić i Bijelo Polje**. Pilot opštine su izabrane uzimajući u obzir preduslove za implementaciju koji se odnose na resurse koji postoje na lokalnim tržištima, kao i na organizacione i administrativne izazove u biroima rada Zavoda za zapošljavanje. Prilikom izbora pilot opština razmatrani su sledeći kriterijumi: ravnomjerna regionalna pokrivenost; priliv i odliv mladih nezaposlenih lica sa evidencije Zavoda za zapošljavanje; analiza mladih NEET; kadrovski kapacitet biroa; ekonomski potencijal odnosno saradnja sa poslodavcima kod kojih je moguće obezbijediti zapošljavanje i obuku na radnom mjestu; postojanje organizacija civilnog društva²⁴ kao potencijala za realizaciju aktivnosti dosezanja; dostupnost predškolskih ustanova; dostupnost izvođača obuka; saradnja sa lokalnom samoupravom; kao i potreba da se u pilotiranje uključe manji, kao i veliki biro, u cilju dobijanja relevantnih pouka u kontekstu planiranja daljeg širenja Garancije za mlade na ostale opštine.

Kada je u pitanju regionalna zastupljenost, opštine Ulcinj, Nikšić i Bijelo Polje nalaze se u tri regiona Crne Gore: južni, centralni i sjeverni (respektivno). Pokrivaju oko 20,19% stanovništva na osnovu preliminarnih rezultata popisa²⁵. Priliv mladih na evidenciju u biroima rada pilot opština u 2023. godini iznosio je 2.327 lica, što predstavlja 25,19% ukupnog priliva mladih na evidenciju Zavoda za zapošljavanje u 2023. godini²⁶. Najveći priliv mladih biljeleži se nakon završetka školske godine, tokom juna i jula mjeseca, zatim početkom godine (mart, april), kao i tokom jeseni (septembar, oktobar), što treba imati u vidu prilikom organizovanja rada u pilot opštinama.

²⁴ Aktivnosti na mapiranju omladinskih nevladinih organizacija i njihovih kapaciteta za pružanje usluga sprovedena je uz podršku UNICEF-a i MORa.

²⁵ <https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/pr.podaci/Preliminarni%20rezultati%20popisa%202025.01.2024.pdf>

²⁶ Podaci Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

Table 2. Podaci o pilot opštinama za program Garancija za mlade

Regija	Opština	Broj nezaposlenih mladih 15 - 29 godina na dan 31.12.2023. godine		Broj novoprijavljenih mladih 15 - 29 godina tokom 2023. godine		Broj slobodnih radnih mjesta u 2023. godini	Broj zaposlenih u lokalnim biroima rada
		Ukupno	Žena	Ukupno	Žena		
Jug	Ulcinj	277	178	279	168	1,069	6
Centar	Nikšić	964	635	1,138	673	1,911	27
Sjever	Bijelo Polje	863	538	910	502	1,125	23
Ukupno u pilot opštinama		2,104	1,351	2,327	1,343	4,105	56
	Crna Gora	9,901	5,650	9,236	5,374	29,561	350

Izvor podataka: Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Garancija za mlade u Crnoj Gori biće operacionalizovana kroz partnerstvo između Ministarstva rada i socijalnog staranja (koordinatora programa Garancije za mlade), Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (glavnog implementacionog partnera programa Garancije za mlade), Ministarstva prosvjete nauke i inovacija (odgovornog za fazu rane intervencije), Ministarstva sporta i mladih i organizacija civilnog društva (odgovornih za prokativno djelovanje, doseganje/outreach), lokalnih samouprava (odgovornih za implementaciju na terenu), socijalnih partnera i drugih državnih institucija koje već sprovode intervencije usmjerene na mlade (npr. Ministarstvo ekonomskog razvoja i Ministarstvo finansija) i sprovodiće se kod svih poslodavaca osim kod državnih organa i organa državne uprave.

Plan implementacije programa Garancija za mlade Crne Gore zasnovan je na podacima proisteklim iz NEET mapiranja, pregleda politika za zapošljavanje mladih (obrazovanje i obuka, zapošljavanje, mapiranje pružanja usluga od strane organizacija civilnog društva) i formulisan je po fazama i višesektorskim zajedničkim podsticajima predviđenim u pojačanoj Garanciji za mlade. U njemu je dat prikaz reforme politika i inicijativa oko kojih su se dogovorili glavni akteri tokom radionica za formulisanje plana i sastanaka Radnog tima.

2.1 Faze

Garancija za mlade u Crnoj Gori biće uvedena kroz nekoliko faza djelovanja. Prvi korak odnosiće se na sve one reforme politika i inicijative koje su od ključnog značaja za uvođenje sistema pružanja usluga iz programa Garancija za mlade (reforma zakonskog okvira, proširenje dualnog sistema obrazovanja, unapređenje karijernog obrazovanja i usmjeravanja, osmišljavanje i realizacija aktivnosti doseganja/outreach, proširenje ponude obrazovanja odraslih), a prije svega na reformu sistema pružanja usluga u ZZZCG, izgradnju njegovih administrativnih kapaciteta i pripremu za realizaciju kvalitetnih ponuda. Drugi korak uključivaće pilot testiranje sistema pružanja usluga programa Garancija za mlade tokom 2025. i 2026. godine (registracija, pripreme usluge, ponude i praćenje), uključujući i one mlade ljude, koji su upućeni u program Garancija za mlade kroz aktivnosti doseganja u tri pilot opštine (Ulcinj, Nikšić i Bijelo Polje); pružanja usluga u okviru GZM; i priprema terena za uvođenje programa Garancije za mlade na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore.

Faza mapiranja i rane intervencije: za **fazu mapiranja**, zainteresovane strane su identifikovale tri oblasti rada koje se smatraju bitnim za unapređenje baze znanja o mladim NEET-ima i informisanje o fazi proaktivnog djelovanja/doseganja u Planu implementacije programa Garancija za mlade (YGIP). Prvo, MONSTAT treba da podrži Ekspertsku grupu sa tabelama i raščlanjivanjem podataka potrebnih za pripremu još jedne iteracije NEET mapiranja na osnovu mikropodataka iz Ankete o radnoj snazi iz 2023. godine. Cilj je da se razumije da li su promjene uočene u strukturi mladih NEET-a između 2019. i 2020. privremene prirode (zbog Covid-19) ili trajne. Drugo, ZZZCG će u okviru svoje evidencije o nezaposlenim licima identifikovati one mlade ljude koji su najviše

odvojeni od tržišta rada u cilju pružanja prilagođene podrške. Konačno, biće potrebno revidirati okvir uzorkovanja za ARS u cilju dobijanja detaljnijih/ raščlanjenijih podataka o mladim NEET-ima. Faza **rane intervencije** će se fokusirati na ubrzanje tekućih reformi programskih politika kako bi se povećao kvalitet sistema obrazovanja i obuke (rano i predškolsko obrazovanje, digitalizacija obrazovnog sistema, razvoj srednjeg i stručnog obrazovanja, obrazovanja odraslih i visokog obrazovanje, dalji razvoj programa obrazovanja i osposobljavanja odraslih u cilju rješavanja neusklađenosti na tržištu rada sa fokusom na potrebe u zelenoj i digitalnoj ekonomiji); na unapređenju upravljanja informacionim sistemom; i reforma *Programa stručnog osposobljavanja visokoškolaca*. Pažnja će se takođe posvetiti realizaciji onih politika koje će dati rezultate u kratkom roku, odnosno dualnom obrazovanju, obrazovanju o karijeri u školama i ponudama obrazovanja i obuke odraslih. Dugoročno gledano, proširenje obrazovanja u ranom djetinjstvu će omogućiti razbijanje kruga siromaštva djece koja pripadaju socijalno isključenim domaćinstvima i poboljšati učešće mladih majki na tržištu rada.

Strategija **proaktivnog djelovanja - dosezanja/outreach** u Crnoj Gori će se zasnivati na dva glavna stuba. Prvi stub pod nadležnošću Ministarstva sporta i mladih će se fokusirati na izradi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mladima, koji će na osnovu lekcija naučenih tokom omladinskih aktivnosti kroz omladinske servise i izgradnju kapaciteta mladih na lokalnom nivou, postaviti osnovu za buduće aktivnosti na terenu za dosezanje do mladih NEET osoba, a kojima će upravljati organizacije koje rade sa mladima. Drugi stub će se fokusirati na o mlade ljude koji su odvojeni od tržišta rada (obeshrabreni radnici, mlade žene sa porodičnim obavezama i obavezama brige). Ove aktivnosti će se zasnivati na lekcijama koje je ZZZCG naučio tokom implementacije pilot projekta „Aktivacija žena“. Istovremeno udruženja poslodavaca će sprovoditi aktivnosti dosezanja/ outreach prema poslodavcima u cilju upoznavanja sa aktivnostima iz programa Garancije za mlade i njihovog animiranja za uključivanje u ovaj program.

Pružanje **usluga pripreme** za zapošljavanje zasnivaće se na kontinuiranim edukacijama i obukama, reviziji zakonskih rješenja u cilju sprovođenja pripravnčkog staža, a koji će zahtijevati: (i) izmjenu Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, (ii) prilagođavanje modela pružanja usluga Zavoda; (iii) reviziju strukture i organizacije ljudskih resursa u ZZZCG; i (iv) novi dizajn za one programe integracije na tržište rada koji će biti uključeni u portfolio subvencionisanih ponuda programa Garancija za mlade. Izgradnja snažnog mehanizma realizacije će zahtijevati reformu ZZZCG u smislu funkcionalne organizacije (na centralnom i lokalnom nivou); izradu i implementaciju nove ICT platforme za upravljanje prilivima, pružanje usluga pripreme i ponuda, kao i mjerenja sa okvirom pokazatelja za praćenje programa Garancija za mlade (EMCO²⁷ indikatora); novim procedurama za pojednostavljenje pružanja usluga; i - prije svega - veća ulaganja u pružanje usluga i realizaciju programa i jačanje kapaciteta zaposlenih.

Kvalitetna ponuda za zapošljavanje obuhvata portfolio mjera za integraciju na tržište rada koje su trenutno dostupne nezaposlenim licima na evidenciji ZZZCG i uključuje: (i) programe obrazovanja i obuke odraslih (van posla i na radnom mjestu); (ii) subvencije za zapošljavanje; (iii) javne radove i (iv) subvencije za preduzetništvo. Učešće nezaposlenih lica u aktivnim programima tržišta rada određuje se njihovim individualnim planom zapošljavanja (IPZ) i finansijskim okvirom koji je dostupan na godišnjem nivou. U pogledu ponuda kontinuiranog obrazovanja, osposobljavanja i zapošljavanja mladih Crna Gora predviđa portfolio redizajniranih programa shodno razrađenoj Metodologiji za kreiranje, sprovođenje i praćenje mjera i programa aktivne politike zapošljavanja pripremljenoj u okviru Twinning projekta MN 2020 IPA SO 0122 i obuhvata programe najprimjerenije otklanjanju prepreka u zapošljavanju mladih, odnosno pojedinih kategorija u okviru ciljane grupe nezaposlenih lica/NEET.

²⁷ <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13402&langId=en>

2.1.1 Mapiranje i rana intervencija

U fazi **mapiranja**, predviđa se nekoliko intervencija, ključnih za unapređenje baze znanja o NEET mladima, posebno o uzrocima njihove neaktivnosti i obezbjeđivanje potrebnih informacija za dizajn i razvoj prilagođenih i djelotvornih usluga doseganja, podrške i pripreme. Statističko mapiranje NEET mladih u Crnoj Gori pripremljeno je na osnovu mikro-podataka Ankete o radnoj snazi za 2019. i 2020. godinu. Neophodno je sprovesti dodatno mapiranje NEET-a, koje će podržati MONSTAT, a realizovati Ekspertska grupa, na osnovu podataka koji proizilaze iz Ankete o radnoj snazi iz 2023. godine kako bi se razumjelo da li su uočene promjene među NEET-ima u pogledu pola, starosne grupe, stepena obrazovanja, geografske lokacije i statusa na tržištu rada u periodu 2019 - 2020. samo kratkoročni efekti pandemije Covid-19 ili ove promjene predstavljaju trajnu promjenu u profilu mladih NEET-a. Nalazi ovog istraživanja će poslužiti za pilotiranje sistema pružanja usluga programa Garancija za mlade i aktivnosti na terenu. Posebna pažnja biće usmjerena na podgrupu neaktivnih NEET mladih kroz dvije planirane intervencije. Polazeći od rezultata sprovedenog mapiranja NEET mladih koje je pokazalo da postoji značajan udio mladih koji su neaktivni, ali su prijavljeni kod Zavoda za zapošljavanje savjetnicima za zapošljavanje će biti povjerena identifikacija ovih mladih i procjena njihovih potreba. To će se raditi: (i) prilikom periodičnog javljanja mladih Zavodu za zapošljavanje kroz individualne razgovore sa ciljem da se utvrdi stvaran status mladih na tržištu rada i razlozi njihove neaktivnosti, (ii) analizom evidencije lica privremeno spriječenih za rad iz opravdanih razloga za uvođenje u ovu posebnu evidenciju, i (iii) analizom statusa i rezultata lica koja su se na osnovu samoprocjene izjasnila da su u mogućnosti da samostalno pronađu zaposlenje, bez podrške Zavoda za zapošljavanje.²⁸ Ovo prikupljanje podataka i analiza potreba treba da omogući razvoj namjenske podrške koja bi pomogla udaljenim mladima da postanu aktivniji na tržištu rada. Lekcije naučene tokom pilot projekta „Aktivacija žena“ će poslužiti da se formuliše put reintegracije na tržište rada za mlade majke, dok će aktivnosti na reformi ICT platforme ZZZCG pružiti uvid u dodatne varijable koje treba uključiti u sistem statističkog profilisanja u ZZZCG (Odjeljak 2.1.3). Dodatno, preciznije razvrstavanje varijabli tržišta rada prema starosnim podgrupama, tamo gdje je to statistički izvodljivo, može pomoći da se bolje razumije veza obrazovanja i zapošljavanja. Komplementarni izvori podataka, administrativni podaci iz poreskog sistema/sistema socijalne zaštite, kao i informacije iz sistema praćenja svršenih učenika i studenata na tržištu rada, dopuniće analizu i omogućiti da se stekne uvid u izloženost mladih žena i muškaraca obeshrabenosti, siromaštva i neiskorišćenim vještinama. Konačno, okvir uzorkovanja ARS-a treba revidirati u narednom periodu, s ciljem dobijanja detaljnijih podataka o mladim NEET-ima. MONSTAT može razmotriti različite modalitete da to uradi, uključujući reviziju okvira uzorkovanja za ARS nakon što se sprovede novi Popis stanovništva u Crnoj Gori.

Rana intervencija u okviru sistema Garancije za mlade obuhvata reforme i mere koje doprinose jačanju položaja mladih na tržištu rada kroz sistem formalnog obrazovanja i na taj način olakšavaju njihovu tranziciju u svijet rada i sprječavaju ulazak u NEET status. Pored toga, rana intervencija podrazumijeva i razvijanje određenih preventivnih mjera za mlade koji nisu u obrazovanju, koji su bez kvalifikacija ili sa niskim nivoom kvalifikacija, a kojima treba omogućiti sticanje znanja i vještina potrebnih za uključivanje na tržište rada. Rana intervencija koja je u nadležnosti Ministarstva prosvjete nauke i inovacija – će biti središte dvije ključne reforme i nekoliko kratkoročnih i dugoročnih programskih politika, koje će pratiti ostvarivanje ciljeva postavljenih u *Strategiji ranog i predškolskog obrazovanja* (2021 - 2025), *Strategiji digitalizacije obrazovnog sistema* (2022 - 2027); *Strategiji razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori* (2020 - 2024); *Strategiji obrazovanja odraslih u Crnoj Gori* (2015 - 2025), i izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju (proces u toku).

²⁸ Procjena je da je mladih ljudi koji pripadaju domaćinstvima koja primaju socijalnu pomoć krajem 2022. godine bilo oko 1,100. Procjena je da je mladih žena sa djecom predškolskog uzrasta krajem 2022. godine bilo 1,800.

Reforme politike rane intervencije su usmjerene na: (i) unapređenje upravljanja informacionim sistemom u sektoru obrazovanja kako bi bio opremljen karakteristikama interoperabilnosti i kako bi se omogućila razmjena podataka sa drugim institucijama javne uprave (uz neophodno jačanje administrativnih kapaciteta), a posebno sa ZZZCG; i (ii) reviziju *programa stručnog osposobljavanja visokoškolaca*. Naime, Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u Crnoj Gori značajno se razlikuje od mjera aktivacije nezaposlenih lica koje realizuju države članice EU kako bi mladima omogućile sticanje radnog iskustva koje traže poslodavci. Prije svega, programom se kombinuju svojstva dvije različite mjere, preciznije: (i) stručna praksa koja je organizovana u sklopu akademskog kurikuluma, sa ciljem obezbjeđenja pristupa regulisanim zanimanjima u javnom sektoru; i (ii) stručna praksa koja je organizovana u sklopu mjera aktivne politike zapošljavanja čiji je cilj da se olakša ulazak mladih na tržište rada. Zatim, trajanje ovog programa (devet mjeseci) duže je od perioda od šest mjeseci koliko je utvrđeno Preporukom Savjeta EU o kvalitetnom okviru za pripravništvo. Dodatno, subvencija koja pokriva 100% bez obaveze retenzije zaposlenog takođe se kosi sa praksama i preporukama EU. Evaluacijom pograma, koju je sprovela Međunarodna organizacija rada, pokazano je da od programa stručnog osposobljavanja nema direktne dobiti u smislu glavnih ishoda na tržištu rada. Nefinansijski efekti koji se ostvaruju ovim programom mogli bi se ostvariti mnogo efikasnije i djelotvornije intenzivnijim mentorskim radom i savjetovanjem i fokusiranijim programima koji bi se proširili i na svršene srednjoškolce u okviru programa Garancija za mlade.

Indikativno, dosadašnji format programa Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem (PTG) treba da bude zamijenjen sa kombinacijom četiri dobro osmišljene intervencije s istim navedenim ciljem i finansijskim okvirom kao ovaj program, ali s većom vjerovatnošću poboljšanja ishoda mladih na tržištu rada: (i) ciljani program za podršku studentima sa tercijarnim obrazovanjem da obave obaveznju praksu za određene profesije dok su na univerzitetu (upravlja Ministarstvo prosvjete nauke i inovacija); (ii) program podsticaja za poslodavce da koriste ugovore o stručnoj obuci (član 46. Zakona o radu) za zapošljavanje mladih diplomaca sa njihovim prvim radnim iskustvom (od 2027. ovaj program može biti subvencionirana ponuda zapošljavanja u okviru YG sistema pružanja usluga širom zemlje) (upravlja Zavod za zapošljavanje Crne Gore); (iii) pripravnički staž u skladu sa Preporukom o kvalitativnom okviru za pripravništvo (kojim upravlja Zavod za zapošljavanje); (iv) sufinansiranje u partnerstvu s poslodavcima posljednju godinu dualnog obrazovanja (podsticaj za zapošljavanje) (upravlja Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija)."

Dakle, preporuka je da se program temeljno redizajnira, smanji mu se obim i integriše u program Garancija za mlade. Imajući u vidu kompleksnost ovog procesa koji zahtijeva suštinske reforme i duži vremenski period, isti će se sprovoditi i tokom pilot faze, u kojem će se istovremeno vršiti dodatno unapređenje sistema praćenja i evaluacije postojećeg programa, analiza modaliteta za kofinansiranje zapošljavanja lica sa visokom stručnom spremom i koja prvi put zasnivaju radni odnos u odnosu na član 46. Zakona o radu, dok se ne osigura dugoročna održivost programa „Garancija za mlade“, kroz adekvatno finansiranje i podršku na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore. Ovaj proces zahtijeva kontinuirano unapređenje i ulaganje u kapacitete Zavoda za zapošljavanje.

U okviru rane intervencije, inicijative će se fokusirati na: (i) proširenje ponude dualnog obrazovanja, u partnerstvu sa poslodavcima²⁹; (ii) pružanje karijernog obrazovanja kao dijela nastavnih planova i programa osnovnih, srednjih i stručnih škola (nadovezujući se na iskustvo u radu savjetnika za karijerno usmjeravanje u ZZZCG-u sa učenicima, uključujući učenike sa invaliditetom); (iii) proširenje ponude / programa obrazovanja odraslih, posebno imajući u vidu nove potrebe za vještinama i zanimanjima koja su identifikovana kao najtraženija na tržištu rada (Pregledom zanimanja, kao i istraživanjem o trendovima novih vještina); i (iv) na osnovu iskustva stečenog kroz projekat inkluzivnog obrazovanja u ranom djetinjstvu, proširiti ponude ovih usluga u sjevernom i primorskom području kako bi se olakšalo učešće mladih majki na tržištu rada. Inicijativa za rano djetinjstvo će u srednjem roku, olakšati učešće mladih majki na tržištu rada. Kada je

²⁹ To uključuje višestruke tokove radnog angažmana koji su već predviđeni postojećom strategijom razvoja stručnog obrazovanja, uključujući bolje pristupe, procedure osiguranja kvaliteta, obuku za nastavnike i mentore, praćenje i evaluaciju učenja, kao i sisteme podsticaja i za učenike i za poslodavce da učestvuju u inkluzivnom dualnom obrazovanju.

u pitanju obrazovanje odraslih, a imajući u vidu predložene inicijative u okviru ovog Plana implementacije programa Garancija za mlade, reforme i inicijative u sljedećem Planu implementacije programa Garancija za mlade mogu se fokusirati na proširenje mogućnosti priznavanja prethodnog učenja (RPL) i razvoj standarda zanimanja za obrazovanje odraslih (čime se osigurava da stečene kompetencije odgovaraju potrebama poslodavaca i da bi se proširila ponuda kontinuiranog obrazovanja i obuke u okviru programa Garancija za mlade). Kako bi u dugoročnom periodu reforma sistema obrazovanja bila sveobuhvatna i efikasna, neophodno je paralelno sa reformskim aktivnostima raditi na unaprijeđenju MEIS-a za praćenje obrazovnog/ karijernog puta pojedinca od osnovne škole do upisa na fakultet.

Jedan od važnih elemenata za pružanje navedenih usluga je i jačanje kapaciteta u okviru Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija. (Vidi tabelu 2.2.4)

Tabela 2.1.1: Ključne reforme i inicijative za identifikovanje ciljne grupe, raspoloživih servisa i potreba za vještinama i osiguranje prevencije kroz praćenje i sisteme ranog upozorenja (early warning systems)

Naziv reforme/inicijative	Ključni cilj(evi)	Ciljna grupa, uključujući broj lica koja su obuhvaćena (ako postoji podatak)	Opseg	Naziv i uloga vodeće organizacije i partnera koji saraduju sa njom	Rokovi za implementaciju	Troškovi ³⁰ implementacije, ako je primjenljivo, i izvor finansiranja
Planirane reforme						
Unapređenje informacionog sistema obrazovanja	<p>Uskladiti pravnu regulativu iz oblasti obrazovanja u cilju uspostavljanja interoperabilnosti</p> <p>Formirati sistem interoperabilnosti u cilju uspostavljanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - funkcionalnog modela rane identifikacije djece u riziku od napuštanja školovanja, - funkcionalnog modela identifikacije djece koja se ne školuju u Crnoj Gori, - funkcionalne studije praćenja svršenih srednjoškolaca kroz administrativne izvore podataka, uključujući učenike na dualnom obrazovanju 	Sadašnji i budući učenici i studenti u obrazovnom sistemu Djeca u riziku od napuštanja školovanja Djeca od 6 do 15 godina koja se ne školuju Učenici završnih razreda srednjih škola	Nacionalni	MPNI (vodeći) CSO MUP ZZZCG MRSS Ispitni centar, Univerziteti, Uprava prihoda i carina	2023-2026	700.000,00 EUR Izvor: MPNI Nacionalni budžet (za cjelokupan period)

³⁰ Gdje nije drugačije naglašeno, troškovi se odnose na cjelokupan vremenski period za implementaciju planirane reforme/inicijative.

Reforma Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem (PTG)	Potrebno je definisati bolji sistem praćenja, evaluacije i kontrole postojećeg programa	Studenti završnih godina osnovnih i master studija i studenti dualnog obrazovanja	National	MPNI UNINVERZITETI ZZZCG	2025-2026	Administrativni trošak
	Analiza modaliteta za kofinansiranje zapošljavanja lica sa visokom stručnom spremom i koja prvi put zasnivaju radni odnos u odnosu na član 46. Zakona o radu (Uključivanje poslodavaca u dijelu pokrivanja troškova zarada (preuzeti jedan broj mjeseci)					
	Formirati Radni tim za pripremu reformi zakonskog okvira koje će omogućiti sprovođenje predviđenih intervencija (i) ciljani program podrške studentima visokog obrazovanja da obave obavezne uslove za pripravnički staž za određene profesije dok su na univerzitetu (kojim upravlja Ministarstvo prosvete, nauke i inovacija); (ii) program podsticaja za poslodavce da koriste ugovore o stručnoj obuci (član 46. Zakona o radu) za zapošljavanje mladih diplomaca sa njihovim prvim radnim iskustvom (od 2027. godine ova šema može biti subvencionisana ponuda za zapošljavanje u skladu sa ponudom pružanja usluga širom zemlje kroz programa Garancija za mlade) (upravlja ZZZCG); (iii) pripravnički staž u skladu sa Okvirom kvaliteta EU (kojim upravlja ZZZCG); (iv) kofinansiranje u partnerstvu sa poslodavcima poslednju (treću) godinu dualnog obrazovanja (podsticaj za zapošljavanje) sa akcentom na jačanju preduzetničkih i digitalnih kompetencija, podsticanju "mekih vještina" (vještine komunikacije, prezentacije, rješavanje konflikata, pregovaranja).					
Revizija Programa stručnog osposobljavanja visokoškolaca	Izmjene i dopune Zakona o visokom obrazovanju i kreiranje podzakonskih akata kojim će se preciznije definisati obavezna praktična nastava	2500 studenata završne godine osnovnih i master studija	Nacionalni	MPNI (vodeći) Univerziteti	2026	Administrativni trošak
	Unapređenje sistema podrške obaveznoj praktičnoj nastavi tokom studija na Univerzitetima za studente završne godine osnovnih i master studija (Memorandumi o saradnji sa poslodavcima)					
Izmjene i dopune Zakona o obrazovanju odraslih	Unapređenje odredbi u vezi pilot programa	Nezaposlena lica Organizatori obrazovanja	Nacionalni	MPNI (vodeći) CSO ZZZCG	2024-2025	Administrativni trošak
	Omogućavanje zainteresovanim nezaposlenim licima neposrednog odabira izvođača obrazovanja					
Unapređenje informacionog sistema ZZZCG	Razvoj novog informacionog sistema	Korisnici usluga ZZZCG i korisnici	Nacionalni	MRSS ZZZCG	2023 - 2025	1.942.960,00 EUR Izvor: AD IPA 2020 (za cjelokupan period)
	Unapređenje postojećih poslovnih praksi i zakonodavnog okvira sa ciljem lakšeg i efikasnijeg pružanja usluga					
	Uspostavljanje ili nadogradnja eksterne interoperabilnosti sa					

	institucijama koje upravljaju baznim registrima koji su od interesa za poslovanje ZZCG ³¹ .	programa Garancija za mlade				
Planirane inicijative						
NEET mapiranje za 2023	Razumjeti kako se NEET determinante mijenjaju tokom vremena i potvrditi da li primijećene promjene iz 2019-2020 opstaju	NEET populacija	Nacionalni	MOR MRSS ZZCG MONSTAT	2024	10.000,00 EUR Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć (za cjelokupan period)
Unapređenje okvira za uzorkovanje za ARS	Dobiti raščlanjenije podatke o mladim NEET (15 - 29)	Mladi NEET 15 - 29	Nacionalni	MONSTAT (vodeći) MRSS ZZCG	2025 - 2026	20.000,00 EUR Izvor: Nacionalni budžet (izdvajanja MONSTAT-a) (za cjelokupan period)
Identifikacija mladih koji su odvojeni od tržišta rada	Identifikovati mlade ljude – koji dolaze iz domaćinstava koja primaju socijalnu pomoć ili mlade majke sa obavezom o brizi i sa djecom predškolskog uzrasta, a koji se nalaze na evidenciji ZZCG –kako bi se procijenile individualne potrebe i usmjerili ka prilagođenoj podršci za integraciju na tržište rada.	NEET populacija (Mladi koji su uključeni u Pilot fazu GM)	Nacionalni	ZZCG (vodeći) MRSS CSR	2024-2026	Administrativni trošak
Unapređenje dualnog obrazovanja	Unaprijediti kvalitet dualnog obrazovanja i saradnju sa poslodavcima za učenike stručnih škola kao način da se učenicima olakša tranzicija na tržište rada	Prosječno 700 mladih ljudi 15 - 18, u svakom ciklusu	Nacionalni	MPNI (vodeći) CSO UPCG	2025-2026	1.500.000,00 EUR godišnje Od čega: 50.000,00 EUR za obuku nastavnika i instruktora 30.000,00 EUR podsticaji za poslodavce 420.000,00 dodatni časovi u dualnom obrazovanju za učenike Izvor: Nacionalni budžet
	Uspostaviti – u partnerstvu sa poslodavcima – sistem podsticaja poslodavcima za zapošljavanje učenika koji završe dualno obrazovanje					
	Unaprijeđen rad nastavnika i instruktora kod poslodavca kroz godišnje obuke					
	Unaprijediti procedure monitoringa i evaluacije u realizaciji praktičnog obrazovanja u školi kroz uspostavljanje standardizovanih procedura u pripremi, organizaciji, realizaciji i vrednovanju praktične nastave u školskom obliku što uključuje i učenje uz rad					
Unapređenje karijernog obrazovanja u osnovnim, srednjim i stručnim školama	Uspostavljanje Nacionalnog koordinacionog tijela za karijerno vođenje i savjetovanje	Učenici u osnovnom, srednjem i srednjem stručnom obrazovanju, roditelji, karijerni savjetnici	Nacionalni	MPNI MRSS MSM ZZCG CSR, Univerziteti, Privredna komora, UPCG nevladin sektor	2024-2026	900.000,00 EUR (za obuke, rad NKT, za standardizaciju, za informisanje, materijale...) Izvor: Nacionalni budžet 20.000,00 EUR (u periodu 2025 – 2026) Izvor: UNICEF projekat
	Utvrdjivanje standarda kvaliteta za karijerno vođenje i savjetovanje, pripremiti obuke za praktičare, neophodne materijale i uspostaviti sistem provjere rezultata koji oni ostvaruju;					
	Uspostaviti timove za karijerno vođenje - nastavnici, odjeljske starješine, PP službe i imenovati osobu u školama koje će koordinirati radom timova za karijerno vođenje i savjetovanje, kao i obezbijediti obuke za karijerne timove i realizaciju programa u osnovnim i srednjim školama,					

³¹ Shodno Akcionom planu za interoperabilnost za potrebe ZZCG. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_811867.pdf

Jul 2024

						„Prilike“ (za cjelokupan period)
Unapređenje ponuda za obrazovanje odraslih	Sprovesti istraživanje o potrebama za vještinama i kvalifikacijama potrebnih tržištu rada.	Odrasli 15+ koji nisu u formalnom obrazovanju Organizatori obrazovanja odrasli	Nacionalni	MPNI (vodeći) CSO MRSS ZZZCG CSR UPCG Privredna komora Ispitni centar, komisije	2025-2026	450.000,00 EUR godišnje Izvor: Nacionalni budžet
	Razvijati nove programe cjeloživotnog učenja kako bi se adekvatno odgovorilo obrazovnim potrebama odraslih					
	Unaprijediti sistem i povećati broj licenciranih ispitivača kroz stvaranje baze podataka u postupku sticanja nacionalne stručne kvalifikacije.					
	Priprema za Recognition of prior learning (RPL)					
Kontinuirano usklađivanje upisne politike sa potrebama tržišta rada	Uskladiti upisnu politiku za srednje škole i fakultete sa potrebama tržišta rada, ali na način koji neće destimulisati nastanak novih zanimanja i obrazovnih profila potrebnih za razvoj konkurentnosti tržišta.	Učenici i poslodavci	Nacionalni	MPNI ZZZCG MRSS Univerziteti UPCG Privredna komora	2024-2026	Administrativni troškovi
	Uvezivanje informacionih baza osnovnih, srednjih škola, fakulteta, MUP-a, Zavoda za zapošljavanje i Poreske uprave, kako bi se pratilo kretanje mladih na tržištu rada do 30 godine života					

2.1.2 Outreach/dosezanje

Faza dosezanja u okviru Garancije za mlade predviđa dosezanje do NEET mladih koji su udaljeni sa tržišta rada i koji se sami ne obraćaju institucijama za podršku. Aktivnosti **dosezanja** će biti organizovane kroz dva stuba. Prvi stub obuhvata aktivnosti dosezanja koje će osmišljavati, sprovesti i pratiti Ministarstvo sporta i mladih u partnerstvu sa omladinskim nevladinim organizacijama kao i izmjene u zakonodavnom okviru. Drugi stub je zasnovan na iskustvu koje je ZZZCG stekao u pružanju usluga i programa ženama sa obavezama njege i porodičnim obavezama i mehanizmu za objedinjavanje podataka ZZZCG i Centra za socijalni rad (CSR).

Prvi stub aktivnosti dosezanja uključuje izmjene i dopune Zakona o mladima, kao i aktivnosti dosezanja koje će voditi omladinske nevladine organizacije. Aktivnosti na mapiranju omladinskih nevladinih organizacija i njihovih kapaciteta za pružanje usluga su sprovedeni uz podršku UNICEF-a i MORa. Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mladima – uzimajući u obzir iskustva stečena kroz upravljanje Omladinskim servisima kao i aktivnosti omladinskih radnika na lokalnom nivou – definisaće metodologiju za aktivnosti dosezanja, liniju usluga koja se pruža mladima, mehanizme praćenja, nadležnosti omladinskih radnika i mehanizme finansiranja. Ministarstvo sporta i mladih će uspostaviti i sistem grantova za one omladinske organizacije koje su zainteresovane da se bave dosezanjem, posebno u onim djelovima zemlje gdje živi najviše mladih iz kategorije iz drugih, „neutvrđenih razloga“. Navedene inicijative dosezanja će biti dopunjene aktivnostima informisanja, komunikacije i podizanja svijesti o pravima mladih na radu koje sindikati sprovode u okviru svojih redovnih aktivnosti. Intervencije dosezanja će se zasnivati na partnerstvu između različitih aktera, uključujući ZZZCG, Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija (aktivnosti vezano za obrazovanje u ranom djetinjstvu), Ministarstvo rada i socijalnog staranja (korisnici socijalne pomoći), nevladine organizacije koje rade sa mladima, kao i poslodavačke organizacije. Ovi akteri će tokom 2024. godine će promovisati program sa ciljem upoznavanja sa novim prilikama za mlade da nađu posao, učestvuju u programima obrazovanja i/ili obuke, kao i mogućnostima sticanja prve radne prakse. Takođe, kampanja će biti usmjerena i na poslodavce u cilju informisanja o mogućnostima za regrutovanje i angažovnije potrebne radne snage.

ZZZCG će u saradnji sa partnerima identifikovati one nezaposlene mlade ljude (15 - 29) koji su *de facto* udaljeni od tržišta rada zbog obeshrabrenosti, porodičnih obaveza i obaveza njege ili destimulacije za rad zbog strukture sistema socijalne zaštite. Procedure identifikacije će se zasnivati na: (i) iskustvu koje je ZZZCG stekao u dosezanju žena sa djecom predškolskog uzrasta; i (ii) podacima koji potiču iz baze podataka CSR o domaćinstvima koja koriste socijalnu pomoć. Ovi mladi ljudi iz kategorije NEET će se uputiti kod savjetnika ZZZCG na sesiju dubinskog savjetovanja, radi prikupljanja dodatnih informacija, profilisanja i procjene potreba. Cilj je podržati mlade ljude koji su odvojeni od tržišta rada da razviju vještine i idu putem integracije na tržište rada (česti sastanci sa savjetnicima, psihološka podrška, savjetovanje, karijerno usmjeravanje, obuka o mekim vještinama, mentorstvo), što će na kraju dovesti do registracije u sistemu pružanja usluga Garancije za mlade. Podaci i informacije prikupljeni kroz ovaj proces mogu na kraju dovesti do prijedloga za izmjene zakonodavstva koje se odnose na aktiviranje korisnika socijalne pomoći (što je jedna od stavki o kojoj se trenutno raspravlja u okviru planirane reforme sistema socijalne zaštite – Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti). U narednim Planovima implementacije ovo može dovesti do uvođenja pilotiranja šema za aktivaciju.

Aktivnosti dosezanja će biti pilotirane zajedno sa sistemom pružanja usluga Garancije za mlade na teritoriji tri odabrane pilot opštine. Pilotiranje treba da omogući testiranje Modela za dosezanje i aktivaciju NEET mladih i pruži povratne informacije o tome: i) šta daje najbolje rezultate za različite kategorije NEET mladih; ii) koje usluge podrške su najpotrebnije (npr. usluge zapošljavanja, usluge socijalne zaštite, briga o djeci, psihološka savjetovanja) i iii) koje dodatne kapacitete i kompetencije NVO i omladinski radnici treba da razviju radi sprovođenja djelotvornih aktivnosti dosezanja.

Usluge dosezanja i pristupi za aktivaciju neaktivnih mladih moraju se prilagoditi lokalnim prilikama i sprovesti na nivou lokalnih samouprava kako bi na što adekvatniji način mogli da odgovore na izazove i potrebe mladih u datom okruženju. U tom pravcu lokalne samouprave treba da obezbijede usaglašenost

Jul 2024

lokalnih planskih dokumenata i koordinaciju inicijativa koje mogu ostvariti neposredan ili posredan uticaj na sprovođenje usluga Garancije za mlade na lokalnom nivou kao i da uspostave odgovarajuće platforme za kontinuirani dijalog i ostvarivanje saradnje različitih aktera na lokalnom nivou.

Tabela 2.1.2: Ključne reforme i inicijative za obezbjeđivanje djelotvornijih i inkluzivnijih aktivnosti doseganja/ outreach, uključujući i podizanje svijesti i komunikaciju, pojačane aktivnosti doseganja ranjivih grupa

Naziv reforme/ inicijative	Ključni cilj(evi)	Ciljna grupa, uključujući broj uključenih lica (ako postoji podatak)	Opseg	Naziv i uloga vodeće organizacije i partnera koji sarađuju sa njom	Rokovi za implementaciju	Troškovi implementacije, ako je primjenljivo i izvor finansiranja
Planirane reforme						
Izmjene i dopune Zakona o mladima i donošenje Strategija za mlade 2023-2027	Definisati zakonski osnov za implementaciju outreach aktivnosti u Crnoj Gori	Mladi (15 - 29)	Nacionalni	MSM (vodeći) MRSS, MP, Socijalni partneri, NVO	2023-2024	Administrativni trošak
	Definisati metodologiju, linije usluga, mehanizme za monitoring i finansiranje za outreach aktivnosti/ aktivnosti doseganja					
Razvoj modela za doseganje i aktivaciju NEET mladih koji se nalaze van sistema	Razviti metodologiju i alate za uspostavljanje kontakta, aktivaciju i pružanje podrške mladima koji su udaljeni od tržišta rada ili izloženi riziku od socijalne isključenosti.	NEET mladi NVO	Nacionalni	MRSS MSM ZZZCG NVO	2024	Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć
	Utvrđiti minimalne standarde usluga za NEET mlade i okvir za praćenje rezultata pruženih usluga					
Planirane inicijative						
Namjenska linija usluga za mlade prijavljene na ZZZCG	Jacanje kapaciteta ZZZCG Identifikovati mlade koji su prijavljeni na evidenciji ZZZCG (ali su odvojeni sa tržišta rada) kako bi im ponudili liniju podrške za uključivanje na tržište rada (psihološka pomoć, intenzivno savjetovanje, usmjeravanje, i upućivanje na kvalitetnu ponudu)	Mladi koji su prijavljeni na evidenciji ZZZCG	Nacionalni	ZZZCG (vodeći) CSR MRSS	2023-2025	20.000,00 EUR Izvor: AD 2020 (Twining) (za cjelokupan period)
Izgradnja kapaciteta NVO za mlade kako bi realizovale aktivnosti doseganja/outreach	Izgraditi kapacitete NVO za mlade kako bi realizovale outreach aktivnosti za mlade (sa fokusom na NEET)	Mladi (15 - 29) NEET	Nacionalni	MSM (vodeći) UNDP	2023-2024	15.000,00 EUR Izvor: ReLOaD Projekat (UNDP) (za cjelokupan period)
Pilotiranje Modela za doseganje i aktivaciju NEET mladih koji se nalaze van sistema	Kontaktirati, angažovati i ponuditi podršku mladima koji su udaljeni od tržišta rada ili izloženi riziku od socijalne isključenosti	Mladi (15 - 29) NEET	Lokalno u pilot opštinama nakon čega treba proširiti Nacionalno	MSM (vodeći) NVO za mlade ZZZCG	2024 -2026	50.000,00 EUR ³² godišnje Izvor: Nacionalni budžet MSM
	Pružiti pomoć mladim NEET koji su odvojeni od tržišta rada da se prijave u					

³² Sistem grantova za NVO za mlade kako bi realizovale aktivnosti doseganja i uputile mlade neaktivne ljude na Garanciju za mlade. 50.000 EUR godišnje.

	sistem pružanja usluga kroz program Garancija za mlade					
	Prikupiti potrebne informacije za potrebe daljeg unapređenja Modela i aktivnosti doseganja					
	Prikupiti dodatne informacije o karakteristikama i potrebama mladih koji su neaktivni iz „drugih“ neutvrđenih razloga					
Aktivnosti doseganja poslodavačkih udruženja	Informisanje poslodavaca o uspostavljanju programu GM i prilikama koje program nudi poslodavcima	Poslodavci	Nacionalni	UPCG i Privredna komora (vodeći) MRSS, MPNI, ZZZCG, NVO	2024-2026	Redovna sredstva poslodavačkih udruženja
Prava mladih na radu	Informisati, obučiti i podići svijest mladih ljudi o njihovim fundamentalnim pravima na radu	Mladi NEET (15 - 29)	Nacionalni	Sindikati	2024-2025	Redovna sredstva sindikata (budžet sindikata)
Promocija programa Garancija za mlade	Upoznavanje mladih sa novim prilikama da nađu posao, učestvuju u programima obrazovanja i/ili obuke, kao i mogućnostima sticanja prve radne prakse.	Mladi NEET (15 - 29)	Lokalni	MRSS (vodeći) MPNI NVO Poslodavci Sindikati	2024-2025	Redovna sredstva institucija uključenih u ovom procesu
	Informisanje poslodavaca o mogućnostima koje program GM nudi					
Medijska i terenska kampanja	Podizanje svijesti javnosti o važnosti samog Programa i njegovih benefita, podršku u komunikaciji sa socijalnim partnerima posebno poslodavcima koji se bore sa nedostatkom radne snage kako bi ih podstakli da koriste usluge.	Mladi NEET(15 - 29)	Nacionalni	MRSS	2025-2026	Sredstva će biti obezbjeđena iz IPA III: ³³

³³ Opređijeljena sredstva za medijsku i terensku kampanju će biti obezbjeđena u okviru Jednogodišnjeg Akcionog dokumenta za zapošljavanje i socijalnu politiku u Crnoj Gori za 2024. godinu – Pripremni dokument za sprovođenje Sektorskog Operativnog programa 2024-2027 (IPA III) koji je u fazi usvajanja od strane EK.

2.1.3 Priprema

Uvođenje programa Garancije za mlade u Crnoj Gori i pružanje djelotvornih usluga pripreme i kvalitetnih ponuda zahtijevaće izmjene i dopune zakonskog okvira koji reguliše posredovanje pri zapošljavanju i prava za vrijeme nezaposlenosti; prilagođavanje organizacione, funkcionalne i kadrovske strukture Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (poglavlje 2.2.4); uvođenje novih servisnih linija (kako za mlade osobe tako i za poslodavce); dodatno finansiranje za pružanje kvalitetnih subvencionisanih ponuda i uvođenje nove ICT platforme koja može da upravlja prilivom i odlivom korisnika programa Garancije za mlade i podrži pratni/naknadni monitoring.

Izmjene i dopune Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti će se usmjeriti ka unapređenju rješenja u okviru sistema pružanja usluga i obezbjeđivanju kvalitetne ponude, koja će podržati implementaciju programa Garancija za mlade, uključujući i sistem online prijave u evidenciju o nezaposlenim licima. Takođe, sprovodiće se aktivnosti na unapređenju sistema profilisanja zasnovanog na podacima za segmentiranje mladih osoba na osnovu vjerovatnoće da će ostati u registru duže od praga od četiri mjeseca i postati dugoročno nezaposleni i pripreme individualnog plana zapošljavanja. Ovaj proces je u toku, Radna grupa je pripremila tekst izmjena Zakona i posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti održana je javna rasprava o istom.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore će biti glavna ulazna tačka programa Garancija za mlade. Mladi koji žele da se uključe u Garanciju za mlade imaju mogućnost da se registruju online (online prijava) ili lično u biroima rada ZZZCG-a gdje će se sprovoditi pilotiranje. Proces registracije, kojim će se upravljati kroz unapređenu ICT platformu ZZZCG, omogućiće prikupljanje podataka potrebnih za profilisanje i segmentaciju klijenata na osnovu vjerovatnoće da će postati dugoročno nezaposleni. Segmentacija klijenata će se zasnivati na statističkom profilisanju i individualnom razgovoru sa savjetnikom za zapošljavanje. Nova ICT platforma je u fazi izrade i trenutno se testira kako bi bila operativna u novembru 2024. godine.

Statističko profilisanje treba da omogući procjenu vjerovatnoće da će se mlada osoba naći u kategoriji NEET na osnovu ličnih karakteristika i geografske lokacije i pomogne savetnicima da segmentišu klijente i opredijele potrebnu podršku. Individualni plan zapošljavanja dogovaraće se u okviru zakonskog roka, ali će se internim procedurama Zavoda za zapošljavanje utvrditi različiti rokovi³⁴, u skladu sa prethodnom segmentacijom mladih koji se registruju u program Garancija za mlade. Učestalost kontakata i intenziviranje razgovora sa savjetnikom treba da dovede do identifikacija nepovoljnih okolnosti u kojima se nalazi mlada osoba, prepreka i razloga nedovoljne aktivnosti i nezaposlenosti, kako bi se dogovorile potrebne usluge zapošljavanja, eventualno upućivanje na partnere radi pružanja dodatne podrške i konačno mjere aktivne politike zapošljavanja u koje će se lice uključiti radi zapošljavanja ili povećanja zapošljivosti, odnosno odgovarajuća ponuda. Ovim bi se obezbijedilo pružanje pojačanih usluga grupnog i individualnog savjetovanja; proširile usluge karijernog usmjeravanja (između ostalog, u partnerstvu sa drugim pružaocima, kao što su neformalni pružaoci usluga obrazovanja odraslih i NVO); unaprijedile usluge zapošljavanja kako bi odgovorile na potrebe i pojedinaca i poslodavaca kao klijenata; i uspostavile specijalizovane usluge za poslodavce. Za nezaposlene mlade samohrane roditelje djeteta/djece predškolskog uzrasta ili porodice u kojoj je jedan supružnik zaposlen, a drugi nezaposlen i ima obavezu čuvanja djeteta/djece, uspostaviće se komplementarna podrška u vidu novčanog dodatka za brigu o djeci. Konačno, biće proširena ponuda usluga ZZZCG, a radiće se i na razvoju podrške licima nakon uključivanja u mjeru. Statističko profilisanje će unaprijediti proces profilisanja koji će služiti za olakšanje i ubrzanje identifikovanja prepreka pri zapošljavanju.

³⁴ Na primjer, mladima u najvećem riziku da postanu dugoročno nezaposleni Individualni plan zapošljavanja bi se dogovorio u roku od dvije nedjelje, sa mladima u umjerenom riziku u roku od četiri nedjelje i sa mladima koji su u najmanjem riziku i spremni da se uključe na tržište rada u roku od 45 dana kako je propisano Zakonom.

Jul 2024

Organizaciona i strukturna reforma ZZZCG (poglavlje 2.2.4) je ključna za unapređenje rada savjetnika, sa ciljem povećanja kvantiteta i kvaliteta savjetodavnih sesija sa mladim osobama, ponude šireg spektra usluga karijernog usmjeravanja – u partnerstvu sa drugim provajderima i na osnovu novih metoda i tehnika za upravljanje karijerom – kao i efikasnijih usluga zapošljavanja. Usluge zapošljavanja će se zasnivati na preciznijoj procjeni individualnih potreba s jedne strane i zahtjeva poslodavaca sa druge strane (kroz novu liniju usluga za poslodavce koju će dizajnirati ZZZCG). Jačanje stručnih kapaciteta savjetnika za zapošljavanje za dalje unapređenje posojećeg individualnog pristupa nezaposlenim licima, unapređenje vještina savjetnika za rad sa nezaposlenim prema individualnim potrebama realizuje se kroz EU Twinning projekat „Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u pogledu sprovođenja aktivnih mjera zapošljavanja, budućeg učešća u Evropskim socijalnim fondovima i olakšavanja mobilnosti radne snage“ (2023-2024). Takođe ove aktivnosti se u kontinuitetu sprovode i kroz redovne aktivnosti Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Navedenim je unaprijeđeno targetiranje/selekcija nezaposlenih lica za uključivanje u mjere aktivne politike zapošljavanja koji predstavljaju ponude iz programa „Garancija za mlade“. Usluge za poslodavce će se unaprijediti tako da uključuju: (i) bolje obavještavanje o razvoju preduzeća i potrebama za vještinama (ankete poslodavaca, zajedničko istraživanje sa organizacijama poslodavaca i privrednim komorama; (ii) posjete poslodavcima; (iii) uspostavljanje specijalizovanog kadra savjetnika zaduženih za pripremanje liste slobodnih radnih mjesta, (iv) online usluge. Ponuda usluga ZZZCG-a će takođe uključivati savjetodavne usluge za osnivanje preduzeća (start-up), u partnerstvu sa privatnim provajderima. Nova i unaprijeđena usluga za poslodavce predstavlja online servis za poslodavce za prijavu slobodnih radnih mjesta i elektronsko posredovanje, online pristup podnošenju zahtjeva za učešće u mjerama aktivnih politika zapošljavanja kao i online usluge za ostvarivanje određenih prava. Ovaj sistem će biti u potpunosti operativan od novembra 2024. godine.

Ključni element za pružanje navedenih usluga je uvođenje i stavljanje u punu funkciju nove ICT platforme i unaprijeđeni kapaciteti zaposlenih u Zavodu za pružanje kvalitetnih usluga (poglavlju 2.2.4).

Tabela 2.1.3: Ključne reforme i inicijative kako bi se osigurala Priprema, uključujući i primjenu alatki za profiliranje, radi izrade individualizovanih akcionih planova; sprovođenje savjetovanja, usmjeravanja i mentorstva; jačanje digitalnih vještina sa pripremnom obukom; unapređenje i validaciju drugih važnih vještina

Naziv reforme/ inicijative	Ključni cilj(evi)	Ciljna grupa, uključujući broj uključenih lica (ako postoji podatak)	Opseg	Naziv i uloga vodeće organizacije i partnera koji sarađuju sa njom	Rokovi za implementaciju	Troškovi implementacije, ako je primjenljivo i izvor finansiranja
Planirane reforme						
Izmjene i dopune Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti	Riješiti tzv “uska grla” u pružanju usluga i mjera za zapošljavanje	Nezaposlena lica i poslodavci	Nacionalni	MRSS (vodeći) ZZZCG, socijalni partneri	2024	Administrativni trošak
	Unapređenje integracije nezaposlenih lica i drugih tražioca posla na tržište rada					
	Uskladiti nacionalni normativni okvir sa zahtjevima sistema pružanja usluga Garancije za mlade (registracija, profilisanje, razdvajanje usluga zapošljavanja i mjera APZ, IPZ, podrška nakon uključivanja u mjeru/zaposlenja, upućivanje na partnere i eksterno ugovaranje usluga (outsourcing))					
Planirane inicijative						
Uvođenje i kontinuirano unapređenje sistema online prijave	Omogućiti nezaposlenim licima da izvrše online prijavu u evidenciju nezaposlenih lica u ZZZCG	Nezaposlena lica i mladi NEET	Nacionalni	ZZZCG	2023-2024	70.000,00 EUR Izvor: EU Dio sredstava iz Projekta Digitalizacija Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (za cjelokupan period)
	Omogućiti NEET mladima online registraciju u program Garancije za mlade					
Uvođenje i kontinuirano unapređenje sistema statističkog profilisanja	Prikupiti podatke potrebne za profilisanje i segmentaciju klijenata	Nezaposlena lica i mladi NEET	Nacionalni	ZZZCG	2023-2025	40.000,00 EUR Izvor: AD 2020 (Twinning) (za cjelokupan period)
	Olakšati rad savjetnika za zapošljavanje prilikom segmentacije i profilisanja nezaposlenih lica radi izrade individualnog plana zapošljavanja u cilju prioritetnog pružanja usluga					
	Procijeniti vjerovatnoću da se mlada osoba nađe u NEET kategoriji					
Jačanje kapaciteta savjetnika za zapošljavanje za individualizovani pristup nezaposlenim licima i Unapređenje procedura i tehnika za dogovaranje i reviziju individualnih planova zapošljavanja	Unaprijediti vještine savjetnika za zapošljavanje za rad sa nezaposlenima na osnovu njihovih individualnih potreba, što će imati uticaj i na kvalitet dogovaranja individualnog plana zapošljavanja	Nezaposlena lica i mladi NEET	Nacionalni Nacionalni	ZZZCG Ministarstvo sporta i mladih	2024-2026	Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć
	Unaprijediti pružanje usluga kroz kontinuirano sprovođenje internih obuka					
	Osigurati saradnju sa terenskim radnicima koji sprovode aktivnosti dosezanja (NVO)					

	Prepoznati barijere sa kojima se suočavaju nezaposleni na evidenciji NSZ i uspostaviti sveobuhvatniji pristup u odgovoru na njihove potrebe					
	Unaprijediti targetiranje/selekciju lica prilikom uključivanja u mjere APZ					
	Internim procedurama utvrditi rokove za dogovaranje IPZ u skladu sa rezultatima statističkog profilisanja					
Unapređenje i jačanje usluga grupnog i individualnog savjetovanja u zapošljavanju	Intenzivirati kontakte između nezaposlenih i savjetnika za zapošljavanje i ponuditi nezaposlenim licima adekvatne stručne savjete o obrazovanju i obuci, kao i mogućnostima zapošljavanja i samozapošljavanja	Nezaposlena lica i mladi NEET	Nacionalni	ZZZCG	2023-2025	20.000,00 EUR Izvor: AD 2020 Twining (za cjelokupan period)
Uspostavljanje djelotvornih usluga za poslodavce	ZZZCG će donijeti i implementirati Plan djelotvornih usluga za poslodavce (redovne posjete, zajednički skupovi sa poslodavcima, UPCG i Privrednom komorom, menadžeri kartica poslodavaca, sajmovi radnih mjesta, online usluge) u cilju djelotvornog povezivanja nezaposlenih lica i poslodavaca	Poslodavci Nezaposlena lica mladi NEET 15 - 29	Nacionalni Lokalni	ZZZCG (vodeći) UPCG Privredna komora MRSS Lokalna partnerstva za zapošljavanje	2023-2025	20.000,00 EUR Izvor: AD 2020 Twining SOCIEUX EU-ILO Tehnička pomoć (za cjelokupan period)
	Unaprijediti kapacitete savjetnika za poslodavce					Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć
Razvoj dodatnih/komplementarnih usluga zapošljavanja	Revidirati usluge podrške za NEET nakon uključivanja u mjeru i razvoj usluga nakon realizacije mjere	Mladi NEET Mladi nezaposleni sa djecom predškolskog uzrasta	Lokalno za pilot opštine, nakon čega i nacionalno	ZZZCG (vodeći) MRSS	2024-2025	Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć

2.1.4 Ponuda

Portfolio mjera za integraciju na tržište rada koje su trenutno dostupne nezaposlenim licima na evidenciji ZZZCG uključuje: (i) obrazovanje i osposobljavanje odraslih; (ii) podsticaje za zapošljavanje; (iii) direktno otvaranje radnih mjesta i iv) podsticaje za preduzetništvo. Takođe, ZZZCG može sprovoditi i druge mjere aktivne politike tržišta rada u zavisnosti od potreba tržišta rada koje se utvrđuju Programom rada ZZZCG. Mjere aktivne politike zapošljavanja sprovode se kroz programe. Učešće nezaposlenih lica u aktivnim programima tržišta rada određuje se njihovim individualnim planom zapošljavanja (IPZ) i finansijskim okvirom koji je dostupan na godišnjem nivou³⁵. Iako većina programa postoji već duže vrijeme, teško je ocijeniti njihovu djelotvornost jer se praćenje vrši putem informacija koje dostavlja Poreska uprava, koja registruje radnu aktivnost fizičkih lica za potrebe naplate poreza i doprinosa za socijalno osiguranje.

Posljednja procjena sprovedena 2021. godine za četiri programa (učenje i obuka odraslih; obuka za rad kod poslodavca; obuka za samostalan rad; i „Stop sivoj ekonomiji“) pokazuje da se stopa zaposlenosti u vrijeme prpratne/naknadne ankete za učesnike iz 2019. godine kreće od 18,4% do 31%³⁶. Dakle, nijedna od gore navedenih mjera ne može biti uključena – kako su danas osmišljene – kao subvencionisana ponuda u sistemu pružanja usluga Garancije za mlade. Drugi izazov je pokrivenost programima integracije na tržište rada. U 2019. godini, približno 2.200 osoba je učestvovalo u aktivnoj mjeri (što je 6% od ukupno registrovanih lica) sa investicijom od 0,2% BDP-a (bez programa *Stručnog osposobljavanja visokoškolaca*, koji čini približno 0,2- 0,3% BDP-a svake godine). U tom kontekstu, inicijative u programskim politikama koje treba da budu uključene u Planu implementacije programa Garancija za mlade obuhvataju: (i) reviziju dizajna, ciljanja i modaliteta implementacije aktivnih mjera/programa, radi povećanja njihove djelotvornosti; (ii) povećanje finansijskog okvira opredijeljenog za aktivne programe na tržištu rada počevši od 2025. godine kada počinje pilot faza programa Garancija za mlade.

U pogledu ponuda kontinuiranog obrazovanja, osposobljavanja i zapošljavanja mladih Crna Gora predviđa **portfolio redizajniranih programa** shodno razrađenoj Metodologiji za kreiranje, sprovođenje i praćenje mjera i programa aktivne politike zapošljavanja pripremljenoj u okviru Twinning projekta MN 2020 IPA SO 0122 i obuhvata programe najprimjerenije otklanjanju prepreka u zapošljavanju mladih, odnosno pojedinih kategorija u okviru ciljne grupe nezaposlenih lica/NEET.

Zapošljavanje:

- **Podsticaji za samozapošljavanje:** - U okviru pilot faze primijenit će se iskustvo koje je ZZZCG stekao u upravljanju sistemom grantova za pokretanje biznisa za 12 mladih iz kategorije NEET iz pilot opština. Generalno program uključuje godišnju dodjelu bespovratnih sredstava za 50 mladih nezaposlenih lica, koja osnivaju jedan od oblika obavljanja privredne djelatnosti u kojem kao osnivači, zasnivaju radni odnos i shodno poslovnoj viziji razvoja svoje biznis ideje otvaraju nova radna mjesta (do 10.000 EUR po licu). Pored neposredne dodjele bespovratnih sredstava mladima će se pružiti i stručna pomoć za unapređenje preduzetničkih znanja i kompetencija za započinjanje i upravljanje biznisom, organizovanjem specijalizovanih radionica i obezbjeđenjem mentorstva tokom prvih 10 mjeseci realizacije biznis ideje (ove usluge će sprovoditi spoljni izvođač – 6.000 EUR).
- **Osposobljavanje za rad kod poslodavca:** Generalno program predviđa zaključivanje ugovora o radu na određeno vrijeme, između 250 mladih lica i poslodavca tokom godine, koji su dužni da, uz određenu naknadu troškova, sprovedu program osposobljavanja. Program je inoviran u dijelu: (i) izbora zanimanja, shodno utvrđenim rezultatima istraživanja perspektivnih zanimanja i potrebnih vještina; (ii) limitiranja broja lica koje poslodavac može

³⁵ Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme zaštite od nezaposlenosti propisuje obavezu izrade individualnog plana zapošljavanja u roku od 45 dana od prijave i zahtijeva da se nezaposlena lica i ponovo prijave kod svog savjetnika za posredovanje svakih 45 dana, bez obzira na to da li ima slobodnih radnih mjesta ili dostupnih aktivnih mjera.

³⁶ Regionalni savjet za saradnju: Evaluacija aktivne politike tržišta rada u Crnoj Gori

zaposliti, shodno broju već zaposlenih prijavljenih na obavezno socijalno osiguranje na puno radno vrijeme od 40 časova nedeljno i (iii) obaveze poslodavca da zadrži minimalni broj učesnika nakon završetka programa. Takođe, uporedo će se inicirati verifikacija ishoda realizacije ovih programa, njihova prohodnost i validnost na tržištu rada. U okviru pilot faze omogućiće se za 53 mlada nezaposlena lica iz NEET iz pilot opština sticanje znanja, vještina i kompetencija potrebnih za obavljanje poslova određenog radnog mjesta kod poslodavca.

- **Osposobljavanje za samostalan rad** saglasno članu 46. Zakona o radu, kojim je propisana mogućnost poslodavca da zaključi ugovor o radu na određeno vrijeme sa licem koje prvi put zasniva radni odnos u nivou kvalifikacije obrazovanja radi osposobljavanja za samostalno obavljanje poslova i radnih zadataka, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom. Program predviđa da godišnje 200 mladih visokoškolaca (visokoškolci VI i VII nivo kvalifikacija koji nijesu upareni putem Programa Stručno osposobljavanje visokoškolaca) a od kojih 43 visokoškolca iz pilot opština zaključi ugovore o radu u svojstvu pripravnika uz finansijsku podršku poslodavcima u najdužem trajanju od šest mjeseci koji će biti u obavezi da održe njihovo zaposlenje na period koji ne može biti kraći od podržanog (subvencionisanog) perioda. Poslodavcima koji realizuju program osposobljavanja za samostalan rad za mlade diplomce iz dualnog obrazovnog sistema (ostalih nivoa kvalifikacije) biće u obavezi da godišnje zaključe ugovore o radu sa 400 mladih od kojih 86 iz pilot opština uz finansijsku podršku u najdužem trajanju od šest mjeseci i obavezu zadržavanja zaposlenog u radnom odnosu u trajanju koje ne može biti kraće od trajanja podržanog zapošljavanja.
- **Podsticaji za zapošljavanje:** usmjereni su na smanjenje nezaposlenosti teže zapošljivih mladih lica i prevenciju njihovog prelaska u dugoročnu nezaposlenost. Program podrazumijeva godišnje subvencionirano zapošljavanje 150 mladih na otvorenom tržištu rada od 33 se odnosi na mlade NEET iz pilot opština na poslovima koji bi mogli biti održivi i nakon završetka trajanja subvencije. Poslodavcima koji osposobljavaju NEET može se ponuditi finansijska podrška u trajanju do devet mjeseci, uz obavezu da zaposlenog zadrže u trajanju koje ne može biti kraće od subvencionisanog zapošljavanja.

Kontinuirano obrazovanje i obuka:

- **Obrazovanje i osposobljavanje odraslih:** sprovodi se kod organizatora obrazovanja odraslih po nacionalno važećim programima sticanja stručnih kvalifikacija i ključnih vještina, a shodno katalogu programa i njihovim organizatorima na nivou opština. Program će se godišnje realizovati za 130 mladih lica od kojih 29 iz pilot opština za najtraženija zanimanja (građevinarstvo, digitalne vještine, turizam, kao i nova zanimanja na koje ukazu istraživanja sprovedena sa organizacijama poslodavaca i Privrednom komorom). Pored inovativnih elemenata programa uporedo će se raditi na iniciranju razvoja novih programa obrazovanja, prevashodno za sticanje ključnih vještina i kompetencija potrebnih savremenom digitalnom poslovanju i širenju mreže organizatora tih programa.

Navedene ponude će biti testirane 2025. godine, kada će sistem pružanja usluga u okviru GM biti pilotiran u tri pilot opštine izabrane shodno statističkom profilu NEET, mapiranju NVO za mlade i realizacije usluga, gustine preduzeća i organizatora obrazovanja odraslih.

Pripravnstvo u skladu sa preporukom:

- Programi koje trenutno nudi ZZZCG ne uključuju ponude za pripravnički staž koje su u skladu sa *Preporukom* iz 2014. o okviru kvaliteta za pripravništvo. ZZZCG će, raditi na novoj šemi radnog iskustva koja predviđa period subvencioniranog radnog iskustva u organizaciji domaćinu (javnoj, privatnoj ili organizaciji civilnog društva) u trajanju od najviše šest mjeseci i uz obezbjeđivanje osnovnih prava iz socijalnog osiguranja. Lekcije naučene u drugim zemljama EU će biti korišćene za oblikovanje relevantnog pravnog okvira, a ponuda pripravničkog staža biće dostupna korisnicima GM od 2026. godine (jer može zahtijevati promjene u zakonskom okviru kao što je to bio slučaj u Bugarskoj, Njemačkoj i Litvaniji).³⁷

³⁷ Vidi MOR: *Izrada kvalitetnih programa pripravništva za mlade ljude*, MOR Ženeva, 2017.

Tabela 2.1.4: Ključne reforme i inicijative za obezbjeđivanje ponuda iz Garancije za mlade, uključujući funkcionisanje podsticaja za zapošljavanje i pokretanje biznisa, usklađivanje ponude sa postojećim standardima kako bi se osigurao kvalitet i pravičnost, pružanje podrške nakon zapošljavanja i implementacija povratnih informacija

Naziv reforme/ inicijative	Ključni cilj(evi)	Ciljna grupa, uključujući broj uključenih lica (ako postoji podatak)	Opseg	Naziv I uloga vodeće organizacije I partnera koji sarađuju sa njom	Rokovi za implementaciju	Troškovi implementacije, ako je primjenljivo I izvor finansiranja
Planirane reforme						
Revidiranje dizajna, ciljanja i modaliteta za implementaciju programa integracije na tržište rada	Povećati djelotvornost aktivnih mjera koje nudi ZZZCG nezaposlenima i tražiocima posla	Nezaposleni, mladi NEET (15 - 29)	Nacionalni	ZZZCG (vodeći) MRSS	2023 -2024	30.000,00 EUR Izvor: AD 2020 Twining
Povećati sredstva koja se ulažu u aktivne programe zapošljavanja sa fokusom na mlade NEET	Povećanje broja korisnika u programima APZ uključujući i pilot opštine	Nezaposleni, Mladi NEET (15 - 29)	Nacionalni	ZZZCG	2025-2026	Povećanje sredstava za APZ za oko 60% na godišnjem nivou u odnosu na budžet iz 2024.godine
Planirane inicijative						
Dodjela bespovratnih sredstava (Grant) za samozapošljavanje i pokretanje biznisa	Ponuditi mladim NEET u pilot opština priliku da pokrenu svoj biznis	mladi NEET (15 - 29) 12 korisnika godišnje u Pilot opštinama	Lokalni	ZZZCG (vodeći)	2025-2026	120.000,00 EUR godišnje Izvor: Nacionalni budžet, izdvajanja ZZZCG
Osposobljavanje za rad kod poslodavca	Obezbijediti korisnicima GM u pilot opštinama mogućnosti za učenje i rad	mladi NEET (15 - 29) 53 korisnika korisnika godišnje u Pilot opštinama	Lokalni	ZZZCG (vodeći) UPCG Privredna komora	2025-2026	233.200,00 EUR godišnje Izvor: Nacionalni budžet, izdvajanja ZZZCG
Osposobljavanje za samostalan rad/pripravnik	Ponuditi korisnicima GM u pilot opštinama period subvencionisane radne prakse (u skladu sa čl. 46 Zakona o radu)	43 mlada visokoškolca i 86 mlada diplomca dualnog obrazovanja ostali NEET u pilot opštinama (Ukupno 129)	Lokalni	ZZZCG (vodeći) UPCG	2025-2026	489.125,00 EUR ukupno godišnje
Podsticaji za zapošljavanje	Ponuditi poslodavcima koji osposobljavaju NEET finansijsku podrška	33 mlada NEET (15-29) Iz pilot opštinama	Lokalni	ZZZCG (vodeći)	2025-2026	154.000,11 EUR godišnje Izvor: Nacionalni budžet, izdvajanja ZZZCG
Obrazovanje i osposobljavanje odraslih	Obezbijediti mladim NEET mogućnosti za sticanje kvalifikacija, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju za zanimanja koja traže poslodavci	29 mlada NEET iz pilot opština	Lokalni	ZZZCG (vodeći) poslodavci	2025 -2026	223.200,00 EUR godišnje Izvor: Nacionalni budžet, izdvajanja ZZZCG
Redovno praćenje učinka APZ	Prikupiti dokaze koji mogu poboljšati dizajn i realizaciju APZ	Korisnici APZ	Nacionalni	ZZZCG (vodeći) MRSS	2023-2025	20.000,00 EUR AD 2020 Twining
Izrada analize preduslova za uvođenje vaučera za obuku	Identifikovanje potrebnih izmjena postojećeg zakonodavnog okvira, prije svega Zakona o javnim nabavkama za uvođenje vaučera za obuku Unapređenje organizovanja i	Nezaposleni Mladi NEET	Nacionalni	ZZZCG MRSS MF	2024	Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć

Jul 2024

	spvođenja obuka za tržište rada					
	Poboljšanje dostupnosti i efekata obuka za tržište rada					

2.2 Međusektorski podsticaji

Nesmetano sprovođenje programa Garancije za mlade zahtijeva izgradnju snažnih partnerstava na institucionalnom nivou, posebno između resora nadležnih za rad i zapošljavanje, obrazovanje, mlade, privredu i finansije, sa poslodavcima, kao i sa NVO i kancelarijama za mlade radi sprovođenja aktivnosti dosezanja, osnaživanja i podizanja svijesti mladih o podršci koja im je na raspolaganju. Praćenje sprovođenja programa Garancije za mlade i efekata planiranih reformi i intervencija od ključnog je značaja za kontinuirano prilagođavanje i unapređenje programa Garancije za mlade, kako bi se na što efikasniji način odgovorilo na potrebe NEET mladih. Za praćenje sprovođenja programa Garancije za mlade i prikupljanje potrebnih podataka za pokazatelje direktnog i naknadnog praćenja zadužen je Zavod za zapošljavanje, dok će Uprava za statistiku obezbijediti podatke potrebne za indirektno praćenje. Sredstva za sprovođenje reformi i intervencija planiranih u okviru Plana implementacije, uključujući i pružanje subvencionisanih usluga pripreme i ponude, obezbijediće se u okviru nacionalnog budžeta, finansijskog plana Zavoda za zapošljavanje, budžeta lokalnih samouprava, IPA fondova i donatorskih projekata tehničke saradnje u oblasti zapošljavanja i obrazovanja. Kako bi se osiguralo djelotvorno upravljanje programom Garancija za mlade i pružanje usluga u okviru iste, planirano je unapređenje organizacione strukture i angažovanje dodatnih ljudskih resursa u okviru ZZZCG, dok će se za potrebe sprovođenja aktivnosti dosezanja raditi na unapređenju kapaciteta organizacija civilnog sektora u skladu sa pripremljenim Modelom za dosezanje.

2.2.1 Mobilisanje partnerstava

Institucionalni okvir programa Garancije za mlade u Crnoj Gori su:

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je koordinator programa Garancija za mlade i ono će biti odgovorno za koordinaciju i praćenje implementacije reformi i inicijativa uključenih u Plan implementacije Garancije za mlade i izvještavanje Vladi Crne Gore i Evropskoj komisiji o napretku reformi i inicijativa predviđenih Planom. Predsjedavaće sastancima međusektorske Radne grupe, koja će se redovno sastajati radi koordinacije aktivnosti, provjere napretka i preduzimanja korektivnih mjera ako je potrebno. Pored toga, će imati zadatak da uvede reformu faze pripreme.

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija će biti odgovorno za fazu rane intervencije Plana implementacije Garancija za mlade, odnosno unapređenje obrazovnog informacionog sistema; reviziju Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem; proširenje ponude dualnog obrazovanja, pružanje usluga karijernog obrazovanja u školama, proširenje ponude obrazovanja odraslih.

Ministarstvo sporta i mladih će biti odgovorno da organizuje i pruža, u partnerstvu sa omladinskim organizacijama, usluge na terenu mladim ljudima koji su odvojeni od tržišta rada i pomaže im da se registruju u sistemu pružanja usluga programa Garancije za mlade.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore će biti zadužen za pružanje usluga pripreme i ponude podsticaja za samozapošljavanja, osposobljavanja za rad kod poslodavca, osposobljavanja za samostalan rad, podsticaja za zapošljavanje, i obrazovanja i osposobljavanja odraslih (15 - 29), koji se prijave na program Garancije za mlade. Zavod će biti odgovoran i za izvještavanje na osnovu okvira indikatora sistema pružanja usluga u programu Garancija za mlade.

Organizacije poslodavaca i sindikalne organizacija (socijalni partneri) će doprinijeti implementaciji politike programa Garancije za mlade. Udruženja i organizacije poslodavaca će biti odgovorne su za animiranje i aktiviranje svojih članova kako bi se osiguralo učešće poslodavaca u dualnom obrazovanju i drugim oblicima učenja kroz rad u neformalnom obrazovanju, ali i dovoljan obim ponuda za zapošljavanje i radnih praksi za mlade. Organizacije sindikata uzeti učešće u praćenju kvaliteta ponude koje se pružaju mladima u okviru programa Garancije za mlade, kao i za pružanje informacija i podizanje svijesti mladih o pravima na radu i u vezi sa radom.

Jul 2024

Lokalne samouprave treba da obezbijede usaglašenost lokalnih planskih dokumenata i koordinaciju inicijativa koje mogu ostvariti neposredan ili posredan uticaj na sprovođenje usluga programa Garancije za mlade na lokalnom nivou, kao i da uspostave odgovarajuće platforme za kontinuirani dijalog i ostvarivanje saradnje različitih aktera na lokalnom nivou.

Partnerstvo sa **Međunarodnom organizacijom rada** će se nastaviti sa ciljem pružanja potrebne podrške i u fazi sprovođenja pilot faze programa Garancija za mlade, kroz Tehničku podršku EU-MOR.

U cilju efikasnog sprovođenja definisanih reformi i inicijativa, nadležne institucije i partneri će po potrebi potpisati memorandum o saradnji.

Ključna partnerstva koja treba implementirati kako bi se omogućila nesmetana realizacija programa Garancijaza mlade su:

- Partnerstvo između **koordinatora programa Garancija za mlade i ZZZCG** za pilotiranje sistema pružanja usluga i implementaciju reformi i inicijativa u oblasti politike zapošljavanja i socijalne zaštite potrebnih za efikasnu implementaciju okvira programa.
- Partnerstvo između **koordinatora programa Garancija za mlade i Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija** za reviziju *Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem*, u cilju daljeg pružanja mogućnosti diplomiranim studentima da steknu radno iskustvo u okviru finansiranja programa integracije na tržište rada.
- Partnerstvo između **koordinatora programa Garancija za mlade i Ministarstva sporta i mladih** radi identifikovanja, angažovanja i pružanja usluga mladim ljudima koji su odvojeni od tržišta rada.
- Partnerstvo između **koordinatora programa Garancija za mlade, ZZZCG i ministarstava nadležnih za poslove ekonomije i inovacija** u cilju informisanja mladih preduzetnika o dodatnim grantovima koji su dostupni za poslovanje u ovim oblastima, kao i za proširenje poslovanja.
- Partnerstvo između **ZZZCG i Centara za socijalni rad** za aktiviranje mladih članova domaćinstva koja koriste socijalnu pomoć.
- Partnerstvo između **ZZZCG i poslodavaca** kroz namjensku liniju pružanja usluga kako bi se povećao broj ponuda za zapošljavanje mladih.
- Partnerstvo između **koordinatora programa Garancija za mlade, ZZZCG, socijalnih partnera i Privredne komore** za identifikaciju potreba poslodavaca, organizovanje sajmova radnih mjesta i drugih aktivnosti kako bi se poslodavci i firme približili sistemu pružanja usluga GM.
- Partnerstvo između **ZZZCG i drugih pružalaca usluga** (ustanove za obrazovanje odraslih, privatnih agencija za zapošljavanje, privatnih pružalaca usluga) kako bi se proširio spektar usluga pripreme (karijerno usmjeravanje, obuka o mekim vještinama, obuka za pokretanje biznisa) koje se nude mladim ljudima koji se registruju u program Garancija za mlade.

Tabela 2.2.1: Ključni akteri i organizacije koji će podržati i realizovati program Garancije za mlade (npr. nivoi vlasti, javna služba za zapošljavanje, relevantni akteri, kao što su poslodavci i poslodavačke organizacije, pružaoci obrazovanja i obuke, sindikati, servisi za radni angažman mladih, lokalne vlasti i sektorska tijela, realizatori građanskih aktivnosti, organizacije mladih i druge organizacije civilnog društva)

Naziv ključnih organizacija	Tip organizacije	Nivo odgovornosti	Uloga u implementaciji šeme Garancije za mlade	Osiguravanje uspješnog partnerstva
Međuresorska radna grupa za uvođenje Programa "Garancije za mlade" za Crnu Goru	Mješoviti	Odlučivanje	Ovoj grupi je povjereno formulisanje, koordinacija, praćenje i evaluacija plana implementacije programa Garancija za mlade. Ona će biti odgovorna da odobri Plan implementacije. Sastajće se najmanje jednom godišnje kako bi provjerila napredak u implementaciji planiranih reformi i inicijativa i pružiće smjernice za formulisanje dodatnih reformi i akcija koje će biti uključene u buduće Planove implementacije. Sastanci grupe će takođe pružiti priliku socijalnim partnerima i nevladinim organizacijama mladih da učestvuju u donošenju odluka.	Međuresorsku radnu grupu je formirala Vlada Crne Gore
Ministarstvo rada i socijalnog staranja	Vlada	Koordinator za GM, predvodi	Ukupna odgovornost za koordinaciju, upravljanje i praćenje realizacije plana implementacije programa Garancija za mlade. Izvještava međuresorsku grupu, Vladu Crne Gore i Evropsku uniju. Osim ove uloge, koordinator programa Garancija za mlade će takođe biti odgovoran za sazivanje Radnog tima (najmanje tri puta godišnje) kako bi razgovarali o napretku i rješavanju prepoznatih izazova). Ovo će podstaći horizontalnu koordinaciju između različitih aktera.	
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija	Vlada	Zajedničko vođstvo	Odgovorno za fazu rane intervencije u okviru Garancije za mlade, odnosno unapređenje informacionog sistema u obrazovanju; reviziju Programa stručnog osposobljavanja visokoškolaca; proširenje ponude dualnog obrazovanja, pružanje usluga karijernog obrazovanja u školama, proširenje ponude obrazovanja odraslih.	
Ministarstvo sporta i mladih	Vlada	Pružanje podrške	Odgovorno za organizaciju i realizaciju – u partnerstvu sa omladinskim organizacijama – outreach/dosezanje usluga mladim ljudima koji su odvojeni od tržišta rada i da im pomogne da se prijave u sistem pružanja usluga programa Garancije za mlade.	
Zavod za zapošljavanje Crne Gore	Državna institucija	Zajedničko vođstvo	Odgovorno za registraciju, usluge pripreme, pružanje usluga i praćenje Garancije za mlade. Zavod će obavljati poslove predviđene programom Grancija za mlade kroz koordinaciju aktivnosti sa lokalnim biroima rada.	
Unija poslodavaca Crne Gore Privredna komora Crne Gore	Socijalni partneri Posebne institucije	Partneri vođe	Promovisati Program Garancije za mlade među poslodavcima kako bi se povećao njihov angažman u davanju kvalitetnih ponuda, kao i da bi se podigla njihova svijest o prednostima njihove akreditacije kao organizatora obuke; podrška Zavodu za zapošljavanje u privlačenju poslodavaca da koriste njihove nove usluge.	
Sindikati	Socijalni partneri,	Partneri vođe	Učešće u praćenju kvaliteta ponude; zastupanje prava mladih na radnom mjestu, promocija programa Garancija za mlade kod poslodavaca i podizanje svijesti o programu i benefitima učešća, podršku ZZCG u komunikaciji sa poslodavcima u dijelu promovisanja programa i korišćenja njihovih usluga i većeg angazmana.	
Uprava za statistiku Crne Gore - Monstat	Državne institucije	Uloga podrške	Doprinos mapiranju i analitici.	
Organizacije mladih i druge organizacije koje pružaju usluge mladima	NVO	Uloga podrške	Podrška promociji, informisanju i realizaciji outreach aktivnosti u skladu sa dogovorenim metodologijama i pristupima.	
Lokalne samouprave i lokalna partnerstva za zapošljavanje	Mješoviti	Partneri	Informisanje, animiranje i aktiviranje poslodavaca kako bi se osiguralo učešće njihovo učešće kroz ponude	
UN agencije (MOR, UNDP, UNICEF) i ETF	Međunarodne organizacije	Uloga podrške	Pružanje podrške nadležnim organima za realizaciju reformi i inicijativa definisanih Planom za implementaciju programa Garancije za mlade.	

2.2.2 Unapređenje šema za prikupljanje podataka, monitoring i evaluaciju

Glavne smjernice politike koji se odnose na prikupljanje podataka već su istaknute u fazi mapiranja (godišnje NEET mapiranje, prikupljanje dodatnih informacija o mladima koji su prijavljeni na ZZZCG a odvojeni od tržišta rada, nadogradnja okvira uzorkovanja ARS).

Praćenje reformi politika i inicijativa biće u nadležnosti međuresorske Radne grupe na visokom novou, za koju će koordinator programa Garancije za mlade sa Radnom grupom vršiti prikupljanje informacija od partnera i pripremu nacrtu izvještaja o implementaciji na godišnjoj osnovi, dok će se izvještavanje ka Evropskoj komisiji sprovoditi u skladu sa dogovorenom dinamikom. Shodno nalazima izvještaja o sprovođenju plana na godišnjem nivou može se pristupiti njegovom revidiranju u cilju dinamiziranja aktivnosti i ubrzanja neophodnih reformi.

Svi organi i organizacije koji učestvuju u sprovođenju programa Garancije za mlade su u obavezi da redovno razmenjuju informacije o broju i strukturi uključenih mladih u program Garanciju za mlade, uz poštovanje odredaba Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, a radi izveštavanja i praćenja efekata programa Garancije za mlade.

Okvir pokazatelja za praćenje programa Garancije za mlade obuhvata tri kategorije pokazatelja koji se prikupljaju i o kojima se izvještava na godišnjem nivou: zbirno praćenje (makroekonomski pokazatelji), direktno praćenje realizacije programa Garancije za mlade (pokazatelji priliva/odliva) i naknadno praćenje (pokazatelji rezultata/ishoda). Makroekonomski pokazatelji koriste se za **indirektno praćenje** efekata sprovođenja programa Garancije za mlade, kao i uticaja rane intervencije na sprječavanju ulaska mladih u NEET status. Glavni zbirni pokazatelj je stopa NEET, dopunjena dodatnim pokazateljima o situaciji na tržištu rada i obrazovanju mladih. MONSTAT će obezbijediti podatke potrebne za izvještavanje o zbirnim makroekonomskim pokazateljima. **Direktno praćenje** koristi se za praćenje isporuke/sprovođenja programa Garancije za mlade i zasnovano je na analizi priliva i odliva mladih korisnika programa Garancije za mlade. Predviđa tri pokazatelja sprovođenja: udio mladih koji su još uvijek u fazi pripreme nakon četiri mjeseca; udio mladih sa pozitivnim i pravovremenim izlaskom iz faze pripreme i pokrivenost programa Garancije za mlade. **Naknadno praćenje** koristi se za praćenje održivosti ishoda koje su postigli pojedinci uključeni u program Garancija za mlade i predviđa dva indikatora rezultata: situacija mladih nakon 6, 12 i 18 mjeseci od izlaska iz faze pripreme programa Garancija za mlade i situacija nakon izlaska iz faze pripreme prema vrsti ponude (podsticaji za samozapošljavanje, osposobljavanje za rad kod poslodavca, osposobljavanje za samostalan rad, podsticaj za zapošljavanje, obrazovanje i ospoboljavanje odraslih). Zavod za zapošljavanje je nadležan za prikupljanje podataka za mjerenje pokazatelja direktnog i naknadnog praćenja programa Garancije za mlade.

Da bi ispunio ovu funkciju, Zavod za zapošljavanje će nadograditi svoju ICT platformu za upravljanje i obradu podataka i urediti svoje interne procedure kako bi omogućio nesmetanu primjenu sistema praćenja programa Garancije za mlade (precizno definisanje ulaska u program Garancija za mlade, izlaska iz faze pripreme, definisanje i razdvajanje kvalitetnih ponuda, početka ponude i dr.). Rad na obezbjeđivanju razmjene podataka i interoperabilnosti ICT platforme Zavoda za zapošljavanje sa drugim institucijama odvijaće se uz podršku MRSS.

Nakon završetka Pilot faze implementacije programa pristupiće se eksternoj evaluaciji njenog učinka, a u skladu sa okvirom pokazatelja za praćenje programa, (EMCO metodologijom i definisanim indikatorima).

Tabela 2.2.2: Ključne reforme i inicijative za poboljšanje prikupljanja podataka, praćenja i evaluacije (npr. sistemi za praćenje prijave i učešća u programu Garancije za mlade, praćenje učesnika nakon prihvatanja ponude, dugoročno praćenje, šira podjela praćenja, profilisanja i naknadnih/propratnih podatke između partnera Garancije za mlade, uz poštovanje pravila zaštite podataka)

Naziv konkretne inicijative	Očekivana promjena	Načini za mjerenje promjena	Izvori informacija / planirane evaluacije
Izmjene i dopune normativnog okvira radi ostvarivanja jedinstvenog pristupa prilikom elektronskog povezivanja sa odgovarajućim evidencijama koje vode nadležni organi	Jedinstveno praćenje situacije mladih uključenih u program Garancija za mlade u okviru različitih elektronskih evidencija	Dostupnost podataka o situaciji svake osobe registrovane u program Garancija za mlade u stvarnom vremenu	Službeni List CG
Nadogradnja ICT platforme ZZZCG za upravljanje i obradu podataka, kao i izveštavanje	Uspostavljanje i razvoj okvira za praćenje GM, odnosno kontinuirano praćenje situacije mladih koji su se registrovali za uključivanje u program Garancija za mlade	Dostupnost podataka za izračunavanje pokazatelja direktnog i naknadnog praćenja	Izveštaji ZZZCG
Obezbeđivanje interoperabilnosti ICT platforme ZZZCG sa drugim institucijama	Uspostavljanje i razvoj okvira za praćenje programa Garancija za mlade nosno kontinuirano praćenje situacije mladih koji su se registrovali u program Garancija za mlade	Dostupnost podataka za izračunavanje pokazatelja direktnog i naknadnog praćenja	Izveštaji ZZZCG
Izrada internih procedura ZZZCG kako bi se omogućila nesmetana primjena sistema pružanja usluga programa Garancija za mlade	Omogućeno pružanje usluga u sistemu programa Garancija za mlade	Dostupnost podataka o uslugama iz programa Garancija za mlade pruženih mladima	Izveštaji ZZZCG
Uvođenje statističkog profilisanja zasnovanog na podacima ZZZCG	Segmentacija nezaposlenih lica u ZZZCG je djelotvornija	Analiza podataka o profilisanim nezaposlenih lica koji ostvaruju pristup relevantnim uslugama i programima	Izveštaji ZZZCG
Priprema za sistem izvještavanja o podacima iz praćenja programa Garancije za mlade	Zaposleni u ZZZCG su obučeni da prikupljaju i analiziraju podatke na osnovu smjernica EMCO za prikupljanje, obradu i distribuciju podataka o programu Garancija za mlade Uspostavljeni su protokoli za zaštitu podataka kako bi se ispoštovao postojeći zakonski okvir	Izveštaji iz pilotiranja programa Garancija za mlade ³⁸	Izveštaj ZZZCG i redovni izvještaji Međuresorske radne grupe (IPA III. ³⁹)

³⁸ Prilog 1. EMCO Indikatori za prikupljanje, obradu i distribuciju podataka o programu Garancija za mlade

³⁹ Opredijeljena sredstva za monitoring i izvještavanje biće obezbjeđena u okviru Jednogodišnjeg Akcionog dokumenta za zapošljavanje i socijalnu politiku u Crnoj Gori za 2024. godinu – Pripremnog dokumenta za sprovođenje Sektorskog Operativnog programa 2024-2027 (IPA III) koji je u fazi usvajanja od strane EK...

2.2.3 Puna i optimalna upotreba sredstava

Ukupni procijenjeni troškovi reformi politika i inicijativa planiranih u Planu implementacije programa Crne Gore za period od 2024 do 2026. godine, a koji obuhvataju i dio sredstava realizovanih i tokom 2023. godine, iznose oko 11.167.010,00 EUR.

Planirana sredstva za realizaciju reformi politika, inicijativa i pilot faze tokom 2025 i 2026. godine a koja će se finansirati iz budžeta Crne Gore iznose 8.959.050,00 EUR, dok će se iz IPA fondova obezbijediti sredstva kroz Jednogodišni Akcionog dokumenta za zapošljavanje i socijalnu politiku u Crnoj Gori za 2024. godinu – Pripremni dokument za sprovođenje Sektorskog Operativnog programa 2024-2027 (IPA III) koji je u fazi usvajanja od strane EK, i 20.000,00 EUR iz ostalih izvora finansiranja. **Od ovog iznosa za aktivnosti iz ponude koje će se realizovati u pilot opštinama tokom perioda 2025-2026. godine biće opredijeljen iznos 2.439.050,00 EUR.**

Tabela 2.2.3: Finansiranje Garancije za mlade (npr. nacionalno i lokalno finansiranje, IPA II & III, međunarodni donatori, između ostalog i za strukturne reforme, izgradnju kapaciteta, pilotiranje i implementaciju mjera,)

Naziv reforme/ inicijative	Godine za koje je planirano finansiranje	Izvori i iznosi finansijskih sredstava					Broj planiranih korisnika (ako je primjenljivo)			Troškovi po korisniku (ako je primjenljivo)
		Domaći fondovi (npr. nacionalni), uključujući sufinansiranje- ukupno	EU/IPA	Regionalna/ lokalna sredstva	Sredstva poslodavaca	Ostalo (navedite)	Muški	Ženski	Ukupno	
Planirane reforme										
Unapređenje informacionog sistema obrazovanja	2025-2026	700.000,00 EUR - Izvor: Nacionalni budžet Ministarstva prosvjete nauke i inovacija								
Revizija Programa stručnog osposobljavanja visokoškolaca	2026	Administrativni trošak								
Izmjene i dopune Zakona o obrazovanju odraslih	2024-2025	Administrativni trošak								
Unapređenje informacionog sistema ZZCG	2023-2024		1.942.960,00 EUR Izvor: AD IPA 2020							

Naziv reforme/ inicijative	Godine za koje je planirano finansiranje	Izvori i iznosi finansijskih sredstava					Broj planiranih korisnika (ako je primjenljivo)			Troškovi po korisniku (ako je primjenljivo)
		Domaći fondovi (npr. nacionalni), uključujući sufinansiranje-ukupno	EU/IPA	Regionalna/ lokalna sredstva	Sredstva poslodavaca	Ostalo (navedite)	Muški	Ženski	Ukupno	
Planirane reforme										
Izmjene i dopune Zakona o mladima i donošenje Strategija za mlade 2023-2027	2023-2024	Administrativni trošak								
Razvoj modela za doseganje i aktivaciju NEET mladih koji se nalaze van sistema	2024					Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć				

Naziv reforme/ inicijative	Godine za koje je planirano finansiranje	Izvori i iznosi finansijskih sredstava					Broj planiranih korisnika (ako je primjenljivo)			Troškovi po korisniku (ako je primjenljivo)
		Domaći fondovi (npr. nacionalni), uključujući sufinansiranje-ukupno	EU/IPA	Regionalna/ lokalna sredstva	Sredstva poslodavaca	Ostalo (navedite)	Muški	Ženski	Ukupno	
Planirane inicijative										
Namjenska linija usluga za mlade prijavljene na ZZCG	2023-2025		20.000,00 EUR Izvor: AD 2020 (Twining)							
Izgradnja kapaciteta NVO za mlade kako bi realizovale aktivnosti doseganja/outreach	2023-2024					15.000,00 EUR UNDP/RELOAD				
Pilotiranje Modela za doseganje i aktivaciju NEET mladih koji se nalaze van sistema	2025 -2026	100.000,00 EUR Izvor: Nacionalni budžet Ministarstva sporta i mladih								
Aktivnosti doseganja poslodavačkih udruženja	2024-2026				Redovna sredstva poslodavačkih udruženja					
Prava mladih na radu	2024-2025					Redovna sredstva sindikata (budžet sindikata)				
Promocija programa „Garancija za mlade“	2024-2025	Administrativni trošak (Redovna sredstva institucija uključenih u proces implementacije)								
Medijska i terenska kampanja	2025-2026		Sredstva će biti obezbjeđena iz IPA III:							

Naziv reforme/ inicijative	Godine za koje je planirano finansiranje	Izvori i iznosi finansijskih sredstava					Broj planiranih korisnika (ako je primjenljivo)			Troškovi po korisniku (ako je primjenljivo)
		Domaći fondovi (npr. nacionalni), uključujući sufinansiranje-ukupno	EU/IPA	Regionalna/ lokalna sredstva	Sredstva poslodavaca	Ostalo (navedite)	Muški	Ženski	Ukupno	
Planirane reforme										
Izmjene i dopune Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti	2024	Administrativni trošak								
Planirane inicijative										
Uvođenje i kontinuirano unapređenje sistema online prijave	2023-2024		70.000,00 EUR Izvor: EU IF							
Uvođenje i kontinuirano unapređenje sistema statističkog profilisanja	2023-2025		40.000,00 EUR AD 2020 Twinning							
Jačanje kapaciteta savjetnika za zapošljavanje za individualizovani pristup nezaposlenim licima	2024-2026					Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć				
Unapređenje procedura i tehnika za dogovaranje i reviziju individualnih planova zapošljavanja	2024-2026					Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć				
Unapređenje i jačanje usluga grupnog i individualnog savjetovanja u zapošljavanju	2023-2025		20.000,00 EUR AD 2020 Twinning							
Uspostavljanje djelotvornih usluga za poslodavce	2023-2025		20.000,00 EUR AD 2020 SOCIEX+			Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć				
Razvoj dodatnih/komplementarnih usluga zapošljavanja	2024-2025					Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć				

Naziv reforme/ inicijative	Godine za koje je planirano finansiranje	Izvori i iznosi finansijskih sredstava					Broj planiranih korisnika (ako je primjenljivo)			Troškovi po korisniku (ako je primjenljivo)
		Domaći fondovi (npr. nacionalni), uključujući sufinansiranje- UKUPNO	EU/IPA	Regionalna/ lokalna sredstva	Sredstva poslodavaca	Ostalo (navedite)	Muški	Ženski	Ukupno	
Planirane reforme										
Revidiranje dizajna, ciljanja i modaliteta za implementaciju programa integracije na tržište rada	2023 -2025		30.000,00 EUR AD 2020 Twinning							
Povećati sredstva koja se ulažu u APZ (sa fokusom na mlade ljude) ⁴⁰	2025-2026	Povećanje sredstava za APZ za oko 60% na godišnjem nivou u odnosu na budžet iz 2024.godine ⁴¹								
Planirane inicijative										
Dodjela bespovratnih sredstava (grant) za samozapošljavanje i pokretanje biznisa	2025-2026	240.000,00 EUR Izvor: Nacionalni budžet ZZZCG za Pilot opštine								
Osposobljavanje za rad kod poslodavca	2025-2026	466.400,00 EUR Izvor: Nacionalni budžet ZZZCG za Pilot opštine								
Osposobljavanje za samostalan rad/pripravnik	2025-2026	978.250,00 EUR Izvor: Nacionalni budžet ZZZCG za Pilot opštine								
Podsticaji za zapošljavanje	2025-2026	308.000,00 EUR Izvor: Nacionalni budžet ZZZCG za Pilot opštine								
Obrazovanje odraslih	2025 -2026	446.400,00 EUR								

⁴⁰ Uvećanje sredstava za APZ neophodno je kako bi se pored sprovođenja mjera na čitavoj teritoriji CG, omogućilo i sprovođenje ponude iz Plana u pilot opštinama (Dodjela bespovratnih sredstava (grant) za samozapošljavanje i pokretanje biznisa, Osposobljavanje za rad kod poslodavca, Osposobljavanje za samostalan rad/pripravnik, podsticaji za zapošljavanje, obrazovanje odraslih) koje će realizovati ZZZCG tokom 2025 i 2026. godine uz očekivano uključivanje većeg broja mladih lica iz NEET kategorije iz svih opština.

Naziv reforme/ inicijative	Godine za koje je planirano finansiranje	Izvori i iznosi finansijskih sredstava					Broj planiranih korisnika (ako je primjenljivo)			Troškovi po korisniku (ako je primjenljivo)
		Domaći fondovi (npr. nacionalni), uključujući sufinansiranje- UKUPNO	EU/IPA	Regionalna/ lokalna sredstva	Sredstva poslodavaca	Ostalo (navedite)	Muški	Ženski	Ukupno	
Planirane reforme										
		Izvor: Nacionalni budžet ZZZCG za Pilot opštine								
Redovno praćenje učinka APZ	2023-2025		20.000,00 EUR AD 2020 SOCIEX+			Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć				
Izrada analize preduslova za uvođenje vaučera za obuku	2024					Izvor: EU-ILO Tehnička pomoć				

2.2.4 Izgradnja čvrstih mehanizama za realizaciju u relevantnim tijelima i kod drugih aktera

Izgradnja snažnog mehanizma za realizaciju biće glavni izazov u implementaciji programa Garancija za mlade u Crnoj Gori. Još uvijek postoji nekoliko ograničenja koja utiču na performanse ZZZCG, kojem je povjeren sistem pružanja usluga u okviru programa Garancija za mlade. Ta ograničenja obuhvataju: (i) **pravnu, organizacionu i funkcionalnu strukturu** ZZZCG (administrativna opsežna pravila za prijavu, ponovnu prijavu i odjavu nezaposlenih lica i ugovaranje aktivnih mjera); (ii) **raspored i struktura ljudskih resursa** (lokalne kancelarije nemaju dovoljan broj zaposlenih, struktura nagnuta prema rukovodstvu i službama za podršku (back office), nema programa obuke na radnom mjestu za razvoj osoblja); (iii) **pružanje usluga zapošljavanja** (sistem profilisanja zasnovan na radu savjetnika; neadekvatna podjela posla na različite tipove savjetnika; nedovoljan broj usluga prema poslodavcima; zapošljavanje se vrši samo na zahtjev poslodavaca; individualni plan zapošljavanja se izdaje za sva prijavljena nezaposlena lica, službe za karijerno usmjeravanje nisu ujednačene u cijeloj zemlji, loš mehanizam upućivanja na aktivne programe); (iv) **Sistem planiranja APZ** (kasni početak zbog budžetskog ciklusa i primjene Zakona o javnim nabavkama na ugovaranje obuke); (v) **praćenje i evaluacija** (zasnovano na podacima poreske uprave, dostavljenih u pisanoj formi i bez informacija o zanimanjima, vrsti ugovora i visini zarada).

Kako bi se osposobio ZZZCG da na djelotvoran način ispunjava ciljeve Plana implementacije programa Garancija za mlade biće neophodno: (i) revidirati pravni okvir kako bi se olakšala implementacija programa Garancija za mlade (Prvenstveno Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, čijom će se izmjenom omogućiti značajno uklanjanje barijera i time olakšati implementacija programa „Garancija za mlade“) (ii) Povećati broj zaposlenih koji kontaktiraju sa nezaposlenim licima i revidirati profile osoblja koji će proći intenzivnu obuku za segmentiranje i profilisanje izrade i revizije IPZ kako bi bili spremni za proces statističkog profilisanja novog ICT sistema). (iii) povećati finansijski okvir dodijeljen ZZZCG za proširenje usluga zapošljavanja

Jul 2024

i aktivnih programa tržišta rada; nova ICT platforma, praćenje učinka); (iv) prilagoditi model pružanja usluga ZZZCG (online prijava, specijalizovana online usluge za poslodavce); i (v) istražiti alternativne mogućnosti za objedinjavanje administrativnih podataka radi praćenje učinka sistema pružanja usluga u okviru Garancije za mlade (poreska uprava, poslovni registar, penzioni fond, obrazovni informacijski sistem). Neke od reformi i inicijativa koje su potrebne za program Garancija za mlade već su uključene u druge dijelove ovog obrasca (priprema, ponude). Tabela ispod prikazuje samo one aktivnosti koje nisu uključene na drugom mjestu. Kao što je već spomenuto, reforme ZZZCG koje su od ključnog značaja za pilot testiranje sistema pružanja usluga iz programa Garancija za mlade dogodiće se u prvom koraku Plana implementacije programa Garancija za mlade (2024), dok će obuka osoblja i izgradnja administrativnih kapaciteta biti uključeni tokom cijelog trajanja programa Garancija za mlade, uz podršku EU fondova koji su već planirani.

Istovremeno, kako bi se obezbijedila efikasna rana intervencija neophodno je osnažiti kapacitete Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija u dijelu povećanja broja službenika za: (i) IT stručnjake, (ii) kontrolu kvaliteta obrazovanja i (iii) cjeloživotno učenje.

Tabela 2.2.4 Izgradnja čvrstih mehanizama za realizaciju

Naziv reforme/inicijative	Ključni cilj(evi)	Ciljna grupa, uključujući broj lica koja su obuhvaćena (ako postoji podatak)	Opseg	Naziv i uloga vodeće organizacije i partnera koji sarađuju sa njom	Rokovi za implementaciju	Troškovi implementacije, ako je primjenljivo
Planirane reforme						
Revidirati propise kako bi se obezbijedila nesmetana realizacija GM	Omogućavanje efikasne realizacije GM	Nezaposleni tražioci posla Mladi 15 - 29 Poslodavci	Nacionalni	MRSS i ostala nadležna ministarstva, ZZZCG, socijalni partneri	2024	40.000,00 EUR AD 2020 (twinning) SOCIEUX+ tehnička pomoć
Reforma organizacione strukture ZZZCG, sistema pružanja usluga	Opremiti ZZZCG ljudskim, finansijskim i tehničkim resursima koji su potrebni za efikasnu i djelotvornu realizaciju usluga i programa	Zaposleni i novozaposleni u ZZZCG	Nacionalni	ZZZCG (vodeći) MRSS	2023 -2026	50.000,00 EUR AD 2020 (twinning) SOCIEUX+ tehnička pomoć
Planirane inicijative						
Regrutovanje dodatnih ljudskih resursa ZZZCG, uključujući lokalni nivo, kako bi se osiguralo kvalitetno pružanje usluga	Unaprijediti upravljanje ZZZCG i sistem pružanja usluga u okviru GM kroz obuke osoblja Povećati administrativne kapacitete ZZZCG za realizaciju programa i usluga	Zaposleni novozaposleni u ZZZCG	Nacionalni Lokalni	ZZZCG (vodeći) Ministarstvo finansija	2023-2026	994.000,00 EUR (Ukupne godišnje bruto zarade za 70 zaposlenih) 14.200, 00 EUR (Ukupna godišnja bruto zarada po zaposljenom licu)
Nova ICT platforma ZZZCG	Uvesti IT sistem u ZZZCG koji je pristupačan za korisnike, a koji može da evidentira i objedinjuje glavne pokazatelje za praćenje GM i opremiti ga mogućnostima za interoperabilnost	Zaposleni u ZZZCG Nezaposleni tražioci posla Mladi 15 - 29	Nacionalni	ZZZCG (vodeći) MRSS	2023-2025	AD IPA 2020 Navedeno u tabeli 2.1.1.
Ojačati pružanje usluga na lokalnom nivou	obučiti savjetnike u ZZZCG sa znanjem koje je potrebno za upravljanje sistemom pružanja usluga u okviru GM	Zaposleni u ZZZCG Mladi 15 - 29	Nacionalni Lokalni	ZZZCG (vodeći) MRSS	2023-2026	40.000,00 EUR AD 2020 (twinning) SOCIEUX+ tehnička pomoć
Regrutovanje dodatnih ljudskih resursa u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija	Unaprijediti upravljanje Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija osnaživanjem kapaciteta za IT poslove, kontrolu kvaliteta obrazovanja i cjeloživotno učenje u cilju sprovođenja reformi i aktivnosti rane intervencije u okviru GM	Zaposleni u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija	Nacionalni	MINI MF	2024-2025	101.520,00 EUR godišnje (5x11.280,00EUR 2X11.280,00 EUR 2X11.280,00 EUR) Izvor: Nacionalni budžet MPNI

Prilog 1: Praćenje, monitoring i evaluacija programa „Garancija za mlade“ EMCO indikatori

Okvir pokazatelja za praćenje Garancije za mlade¹ obuhvata tri kategorije pokazatelja koji se prikupljaju i o kojima se izvještava na godišnjem nivou:

- 1) zbirno praćenje (makroekonomski pokazatelji),
- 2) direktno praćenje realizacije Garancije za mlade (pokazatelji priliva/odliva) i
- 3) naknadno praćenje (pokazatelji rezultata/ishoda).

Makroekonomski pokazatelji koriste se za **indirektno praćenje** efekata sprovođenja Garancije za mlade, kao i uticaja rane intervencije na prevenciju ulaska mladih u NEET status. Glavni zbirni pokazatelj je stopa NEET, dopunjena dodatnim pokazateljima o situaciji na tržištu rada i obrazovanju mladih.

Uprava za statistiku Crne Gore - **MONSTAT** obezbjeđuje potrebne podatke za izvještavanje o zbirnim makroekonomskim pokazateljima.

Direktno praćenje koristi se za praćenje sprovođenja Garancije za mlade i zasnovano je na praćenju priliva i odliva mladih korisnika Garancije za mlade. Predviđa tri pokazatelja praćenja:

- 1) udio mladih koji su još uvijek u fazi pripreme nakon četiri mjeseca;
- 2) udio mladih sa pozitivnim i blagovremenim izlaskom iz faze pripreme i
- 3) procenat uključenih u Garanciju za mlade.

Naknadno praćenje koristi se za praćenje održivosti ishoda koje su ostvarili pojedinci uključeni u Garanciju za mlade i predviđaju dva indikatora rezultata:

- 1) situacija mladih nakon 6, 12 i 18 mjeseci od završetka programa ili mjere u koju je bilo uključeno lice u Garanciju za mlade i
- 2) situacija nakon završetka mjere u koju je bilo uključeno lice prema vrsti programa ili aktivne mjere zapošljavanja (zaposlenje; obrazovanje i obuka; subvencionirano zapošljavanje/stručno osposobljavanje).

Zavod za zapošljavanje Crne Gore je nadležan za prikupljanje podataka potrebnih za direktno i naknadno praćenje Garancije za mlade.

Da bi ispunio ovu funkciju, Zavod za zapošljavanje će izgraditi svoju Informatičku platformu za upravljanje i obradu podataka i urediti svoje interne procedure kako bi omogućio nesmetanu pripremu sistema za praćenje mladih uključenih u Garanciju za mlade, izlaz iz faze pripreme, definisanje i razdvajanje kvalitetnih ponuda, početak ponude i dr.).

Rad na obezbjeđivanju razmjene podataka i interoperabilnosti Zavoda za zapošljavanje sa drugim institucijama je u toku i spremnost za punu produkciju ovog sistema se očekuje u novembru 2024. godine. Očekivani izazov i rizik za odlaganje je nespremnost ostalih institucija za razmjenu podataka (zakonska i tehnička ograničenja).

¹ Indicator Framework for Monitoring the Youth Guarantee, EUROPEAN COMMISSION-EMCO, 2017, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13402&langId=en>

Tabela 1: Ključne reforme i inicijative za poboljšanje prikupljanja podataka, praćenja i vrednovanja

Naziv reforme	Očekivana promjena	Način mjerenja promjena	Izvor informacija / planirane evaluacije
Izmjene i dopune zakonskog okvira radi ostvarenja jedinstvenog pristupa prilikom elektronskog povezivanja sa odgovarajućim registrima koje vode nadležni organi	Jedinstveno praćenje situacije mladih uključenih u GzM u okviru različitih elektronskih evidencija	Dostupnost podataka o situaciji svake osobe registrovane u GzM u realnom vremenu	
Naziv posebnih inicijativa	Očekivana promjena	Način mjerenja promjena	Izvor informacija / planirane evaluacije
Nadogradnja ICT platforme ZZZCG za upravljanje i obradu podataka, kao i izvještavanje	Uspostavljanje i razvoj okvira za praćenje GzM, odnosno kontinuirano praćenje situacije mladih koji su se registrovali za učešće u GzM	Dostupnost podataka za izračunavanje pokazatelja direktnog i naknadnog praćenje	Izveštaji ZZZCG
Obezbeđivanje interoperabilnosti ICT platforme ZZZCG sa drugim institucijama	Uspostavljanje i razvoj okvira za praćenje GzM, odnosno kontinuirano praćenje situacije mladih koji su se registrovali u GzM	Dostupnost podataka za izračunavanje pokazatelja naknadnog praćenje	Izveštaji ZZZCG
Izrada internih procedura ZZZCG kako bi se omogućila nesmetana primjena sistema pružanja usluga GzM	Omogućeno pružanje usluga u sistemu GzM	Dostupnost podataka o usluga iz GzM pruženih mladima	Izveštaji ZZZCG

Tabela 2: Pokazatelji za direktno i naknadno praćenje

Izvor	Vrsta	Naziv pokazatelja	Razvrstavanje
Okvir pokazatelja za praćenje GzM	Implementacija (izlaz/proces)	Udio mladih u GM nakon ciljanog perioda od 4 mjeseca (priliv/odliv u okviru GM)	<p>Priliv: prema polu, starosnoj grupi (15-29), statusu na tržištu rada, nivou obrazovanja, prethodnom GM iskustvu.</p> <p>Odliv: prema vrsti programa ili aktivne mjere zapošljavanja (zaposlenje, obrazovanje/obuka, učešće u ostalim mjerama Aktivne politike zapošljavanja), vrsti ishoda, (pozitivan/negativan), u roku od 4, 6 ili 12 mjeseci</p>
		Pozitivan i blagovremeni izlazak iz GzM (% procenat)	Po ličnim karakteristikama: (pol, starosna grupa, status na tržištu rada i nivou obrazovanja, prethodno GzM iskustvo i vrsti pozitivnog ishoda (zaposlenje, obrazovanje/obuka, ostale mjere APZ-a))
		Pokrivenost Garancijom za mlade (% procenat)	Po polu, starosnoj grupi: (15-29), statusu na tržištu rada, nivou obrazovanja
	Rezultat (ishod)	Situacija mladih korisnika GzM nakon izlaska iz GzM u intervalima od 6, 12 i 18 mjeseci (% procenat)	<p>Po ličnim karakteristikama: (pol, starosna grupa, status na tržištu rada, nivo obrazovanja, prethodno GzM iskustvo.</p> <p>Po ishodu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) status pozitivnog ishoda (zaposlenje, obrazovanje/obuka, ostale mjere APZ-a), 2) status negativnog ishoda (nezaposlen ili neaktivan), 3) nepoznat status.
		Situacija sa mladim korisnicima GzM nakon izlaska iz GzM (u intervalima od 6, 12 i 18 meseci), po vrsti ponude (% procenat)	<p>Po ličnim karakteristikama: (pol, starosna grupa, status na tržištu rada, nivo obrazovanja, prethodno GzM iskustvo.</p> <p>Po vrsti ponude: (zaposlenje, obrazovanje/obuka, ostale mjere APZ-a)</p> <p>Po ishodu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) status pozitivnog ishoda (zaposlenje, obrazovanje/obuka, ostale mjere APZ-a), 2) status negativnog ishoda (nezaposlen ili neaktivan), 3) nepoznat status. <p>Vremenski okvir: 6, 12 i 18 mjeseci nakon izlaska</p>

		<p>Situacija sa mladim korisnicima GzM nakon izlaska iz GzM (u intervalima od 6, 12 i 18 mjeseci), po vrsti ponude (% procenat)</p>	<p><i>Po ličnim karakteristikama</i> : (pol, starosna grupa, status na tržištu rada, nivo obrazovanja, prethodno GzM iskustvo.</p> <p><i>Po vrste ponudi</i>: (zaposlenje, obrazovanje/obuka, praksa)</p> <p><i>Po ishodu</i>: (i) status pozitivnog ishoda (zaposlenje, obrazovanje/obuka, praksa), (ii) status negativnog ishoda (nezaposlen ili neaktivan) i (iii) nepoznat status</p> <p>Vremenski okvir: 6, 12 i 18 mjeseci nakon izlaza</p>
--	--	---	---

Izvor podataka za Tabelu 2: ZZZCG i od strane ZZZCG obrađeni podaci drugih pružalaca usluga i ponuda GzM